

МИНГ БИР ФАТВО

2-қисм

Мусаннифлар:
Шамсиддинхон БОБОХОН
Шайх Абдулазиз МАНСУР

«Ўзбекистон миллий энциклопедияси»
Давлат илмий нашриёти
Тошкент - 2005

НАМОЗГА ДОИР ФАТВОЛАР

301-ФАТВО

Намозни тик турган ҳолда ўқишга ожизлик қилган киши ўтирган ҳолда ўқиши мумкин. Ожизлик деганда тик турса ўзига бирор зарар етадиган ёки касали зўрайишидан ёхуд тузалиши кечикишидан қўрқадиган, турса боши айланиб кетадиган беморлар тушунилади. Аммо тик туришида ҳиёл машаққат ҳосил бўладиган бўлса, бу узр ҳисобланмайди. Шунинг учун бирозгина тик туришга қодир бўлса ҳам намозни тик турган ҳолда бошлаб, рукуъ пайтигача тоқат қила олмаса, хоҳлаган пайтида ўтириб олиб, намозни давом эттириши мумкин.

«Оламгирия», «Кофий», «Хулоса»

302-ФАТВО

Бирор нарсага суюниб ёки ҳассага таяниб тик туриши мумкин бўлса-да, намозни ўтириб ўқиши жоиз эмас. Албатта, гик ҳолда ўқиши керак бўлади.

«Оламгирия», «Табйин»

303-ФАТВО

Узр билан намозни ўтириб ўқийдиган одам ўзига қулай бўладиган ҳолатда ўтириши мумкин. Агар деворга ёки бирор инсонга суюниб ўтиришга эҳтиёж сезса, суюниб ўтириши лозим. Аммо ётиб олиши мумкин эмас.

«Оламгирия», «Захира», «Табйин»

304-ФАТВО

Тик туриш, рукуъ ва сажда қилишга қодир бўлмаган киши намозни ўтирган ҳолида имо-ишора билан ўқийди. Рукуъдан кўра сажда ишоратида бошини пастроқ эгади. Агар рукуъ билан саждада боши бир хил эгилса дуруст бўлмайди.

«Оламгирия», «Қозихон», «ал-Баҳр»

305-ФАТВО

Тик туришга қодир, лекин энгашиб рукуъ ва саждага эгилишга ожиз киши намозни тик ҳолда имо-ишора билан ўқиса ҳам бўлади. Лекин ўтирган ҳолда ўқигани яхшидир. «Саждаи саҳ»ни ҳам имо-ишора билан бажаради.

«Оламгирия», «Қозихон», «Муҳит»

306-ФАТВО

Имо-ишора билан намоз ўқийдиган киши саждага эгилиш учун бирор тахта, ёстиқ каби

нарсаларни баланд қўйиб олиши дуруст эмас. Шундай тақдирда ҳам бошини рукуъдан кўра саждада пастроқ эга олса, намози дуруст бўлади, лекин нарса қўйиб ўқимагани маъқул. Аммо бошини эгмаган ҳолда бирор нарсани пешонасига кўтариб сажда қилса, намози дуруст бўлмайди. Ерга ёстиқ қўйиб олиб, унга сажда қилиши мумкин.

«Оламгирия», «Хулоса», «Музмарот»

307-ФАТВО

Пешонасида жароҳати бор киши намозни узрим бор, деб имо-ишора билан ўқиши мумкин эмас. Балки бурни билан сажда қилиб ўқиши керак.

«Оламгирия», «Захира»

308-ФАТВО

Намозни ўтириб ўқишга ҳам қудрати етмайдиган одам оёқларини қибла томонга узатган ҳолда орқаси билан ётиб, боши остига ёстиқ қўйиб олади. Ўнг ёки чап ёни билан қиблага қараб ётиб олиши ҳам мумкин. Лекин олдингиси - авлодир.

«Оламгирия», «Кофий», «ас-Сирож ал-ваҳҳож»

309-ФАТВО

Соғлом одам намоз асносида узрли бўлиб қолса, яъни, тик тура олмайдиган хасталикка учраса, ўтирган ҳолда имо-ишора билан ўқишни бошлайди. Ўтиришга ҳам мажоли етмаса, ётган ҳолатида давом этади.

«Оламгирия», «Табйин»

310-ФАТВО

Узр билан ўтириб намоз ўқиётган одам тузалиб қолса, намозни тик турган ҳолда давом эттиради. Бу Абу Ханифа билан Абу Юсуф (рх.)лар сўзидир.

«Оламгирия»

311-ФАТВО

Имо-ишора билан намоз ўқиётган одам намоз ичида тузалиб қолса, қаралади — агар рукуъ ёки саждадан кейин бўлса намозини бошидан қайта ўқийди. Борди-ю, рукуъ, сажда қилмаган бўлса, ўқишни давом эттираверади.

«Оламгирия», «Ҳидоя», «Жавҳара»

312-ФАТВО

Боши билан ҳам имо-ишора қилиб намоз ўқишга қодир бўлмаган киши кўзлари ёки қошлари билан имо-ишора қилиб ўқишга ўтмайди. Балки намоз ўқимай туради. Соғайгач ёки касали енгиллагач, қаралади — агар бир кечаю кундуздан ортиқ намоз ўқий олмаган бўлса, қазосини ўқимайди. Агар ундан кам бўлса ўқийди.

«Оламгирия», «Қозихон», «Захирия»

313-ФАТВО

Бемор намозхон қироат, тасбеҳ ва ташаҳҳудни худди соғлом одамдек ўқийверади. Фақат ўтириб-туриш, рукуъ, саждalarda фарқ қилади. Борди-ю, мазкурларни ўқишга ҳам тоқати етмаса, уларни ўқимай, фақат имо-ишора билан кифояланади.

«Оламгирия», «Татархония»

314-ФАТВО

Бемор киши қиблага ўгирилиб олишга кучи етмаса ёки ёрдам берадиган одам ҳам топа

олмаса, қайси томонга қараб намозини ўқиса ҳам бўлаверади. Кейин қайта ўқимайди. Аммо қиблага қаратиб қўядиган одам бўла туриб, ундан ёрдам сўрамай, бошқа томонга қараб ўқиган намози дуруст эмас.

Шунингдек, бемор ётган тўшак нопок бўлса ва уни ўзи алмаштира олмаса, ёрдам берадиган одам ҳам бўлмаса, ўша тўшакда намозини ўқийверади. Бироқ, одам топса, албатта, ундан ёрдам сўраши шарт. Акс ҳолда намози нодуруст ҳисобланади.

«Оламгирия», «Муҳит»

315-ФАТВО

Беш вақт намоз вақти ўтгунга қадар ҳушсиз ётган одам кейин ўша намозларнинг қазосини ўқимайди. Мажнунликка (руҳий касалликка) учраган кишининг ҳукми ҳам худди шундай.

«Оламгирия», «Табйин»

316-ФАТВО

Беш вақт намоз вақти ўтгунга қадар ақл-ҳушсиз, маст ётган одам кейин қазосини ўқийди. Шунингдек, дори, наша, қорадори ёки бошқа гиёҳлар истеъмол қилиши натижасида бир кеча ва кундуз ақл-ҳушсиз ётган одамдан ҳам намозлар соқит бўлмайди.

«Оламгирия», «Хулоса»

317-ФАТВО

Рамазон ойида рўза тутса, дармони қуриб, намозни тикка ҳолда ўқиёлмайдиган, рўза тутмаса тик туриб ўқий оладиган одам рўза тутиб, намозни ўтирган ҳолда ўқиши керак бўлади.

«Оламгирия», «Муҳит»

318-ФАТВО

Аёл киши беморликдан ўзи таҳорат қила олмаса, эрининг зиммасига уни таҳорат қилдириб қўйиш тушмайди. Балки таяммум билан намозини ўқийверади.

«Оламгирия», «Қозихон»

319-ФАТВО

Бемор агар тик туриб намоз ўқиса, пешоби ёки жароҳатидан йиринг оқиб кетадиган бўлса, намозни тарк қилиши дуруст эмас.

«Оламгирия», «Сирожия»

320-ФАТВО

Бошини баланд кўтаришга душмандан хавфи бор одам, чодирдан ташқари лой ёки ёмғир ёғаётган бўлса, чодирнинг пастлигидан тик туриб ўқишнинг иложини топмайдиган одамлар намозни ўтирган ҳолда ўқишлари мумкин.

«Оламгирия»

321-ФАТВО

Киши беморлигида қазо қилган намозларини соғайгач, ўтириб ёки имо-ишора билан эмас, балки соғлом кишидек рукнларни тўла бажарган ҳолда ўқиши шарт.

«Оламгирия», «Муҳит»

322-ФАТВО

Бемор киши соғлом вақтида ўқимаган қазо намозларини соғайгач, ўз ҳолига қараб, ўтирган ҳолда ёки имо-ишора билан ўқиши мумкин.

«Оламгирия», «Сирожия»

323-ФАТВО

Агар намозхон ҳатто намоз ўқиётганида бир одам ёнида ўтириб олиб қачон рукуъ ва қачон сажда қилиши кераклигини айтиб турмаса намоз ўқий олмайдиган даражада фаромушхотир бўлса, шундай қилиб ҳам намозни ўқийвергани яхши.

«Оламгирия», «Қуния»

324-ФАТВО

Жумъа намозига чиқа олмаган бемор имомнинг фориф бўлишини кутиб, ундан кейин пешин намозини ўқигани яхшидир. Жумъа намози ўқиладиган вақтда пешин ўқиш макруҳдир.

«Оламгирия», «Музмарот»

325-ФАТВО

Шаръан мусофир номини олиб, айрим имтиёзларга эга бўлиши учун киши энг камида уч кеча ва кундузлик йўлни босиб ўтишни ният қилиб йўлга чиққан бўлиши керак. Йилнинг энг қисқа кунларидаги уч кунлик йўл одамнинг пиёда ёки туянинг юриш тезлиги билан ўлчанади. Мусофирга бериладиган имтиёзлар - тўрт ракъатли фарз намозларнинг икки ракъатга айланиши, Рамазон рўзасини тутиш-тутмаслик ихтиёри, пойафзалга уч кечаю кундуз масх тортиш мумкинлиги, жумъа ва икки ҳайит намозларининг соқит бўлиши кабилардир.

«Оламгирия», «Сирожия», «Табйин»

326-ФАТВО

Уч кеча ва кундузлик масофа эртадан кечгача йўл юриш билан белгиланмайди. Сафар масофаси тонгда йўлга чиқиб пешин вақти киргунича йўл босиб, сўнгра бир жойда дам олиб, тунаб, яна эртаси тонгда йўлга чиқиб, пешингача юриб, учинчи кун ҳам шу тариқа йўл юриш билан ўлчанади. Фарсах ёки километр билан ўлчаш шарг эмас. Зеро, ҳар бир йўлнингўзига хос қулайлиги ва қийинчиликлари бор.

«Оламгирия», «ал-Жавҳара», «ал-Баҳр»

Изоҳ:

Шунга кўра, сафар масофасини км билан белгилашда уламолар ўртасида қадимдан ихтилофлар мавжуд. Баъзилар буни 80, бошқалар 90, айрим уламолар 100 км. деб ҳисоблайдилар.

327-ФАТВО

Мусофирнинг кўзлаган манзилига иккита йўл бўлиб, бири узоқ, иккинчиси яқин. Узоғи уч кечаю кундузлик, яқини икки кечаю кундузлик йўл бўлса. Узоғи билан юрсагина мусофир ҳисобланади.

«Оламгирия», «Қозихон»

328-ФАТВО

Уч кечаю уч кундузлик йўлни улов билан икки кунда босиб ўтган бўлса ҳам мусофир ҳисобланиб, тўрт ракъатли фарз намозларни қаср (икки ракъат) ўқийди.

«Оламгирия», «Жавҳара»

329-ФАТВО

Мусофир одам қаср ўқиши, яъни, тўрт ракъатли фарз намозларни икки ракъат қилиб ўқиши вожибдир. Борди-ю, тўрт ракъат ўқиб, икки ракъатдан кейин ўтирган бўлса, намози дуруст ҳисобланади. Лекин кейинги икки ракъат нафлни қўшиб, саломни кечиктиргани учун гуноҳкор

бўлади. Олдинги қаъдага ўтирмаган бўлса намози бузилади.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

330-ФАТВО

Сафарда суннат намозларини ўқимасликка баъзи уламолар рухсат берган бўлса-да, хавф-хатарли жойларда ўқимаслик, барқарор, тинч жойларда ўқишлик авлодир.

«Оламгирия», «Важизи Кардарий»

331-ФАТВО

Мусофир намозларни қаср қилиб ўқишни уйда ният қилган вақтидан бошлаб эмас, балки йўлга тушиб, шаҳри ёки қишлоғининг чекка уйлари ортида қолган жойдан бошлайди. Сафардан қайтганда ҳам худди шу жойга келганидан кейин қасрни тўхтатиб, тўла ўқишга ўтади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Татархония»

332-ФАТВО

Уч кечаю уч кундузлик йўлга чиқишни ният қилмай сафарга чиқса-ю, бир ойлик йўл босиб ўтган бўлса ҳам шаръан мусофир ҳисобланмайди. Масалан, отини қидириб узоқ масофагача излаб борган одам қанча кўп йўл босгани билан ниятсиз бўлгани учун мусофир бўлмайди. Аммо уйига қайтишда мусофирга айланади. Зеро, сафар масофасидаги уйига боришни ният қилди.

«Оламгирия», «Табйин»

333-ФАТВО

Мусофир сафар масофасини босиб ўтгач, бирор шаҳар ёки қишлоқда энг ками ўн беш кун туришни ният қилган ҳолда тўхтаса, мусофирлик имтиёзлари соқит бўлади. Шунингдек, сафар масофасини босиб ўтмай туриб бирор жойда ўн беш кун туришни ёки уйига қайтишни ният қилса ҳам муқимга айланиб, мусофирлик имтиёзларидан холи бўлади.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

334-ФАТВО

Сахро ва дашту биёбонларда чодир тикиб яшайдиган кўчманчи қабила кишилари агар бир жойда ўн беш кун ва ундан ортиқ туришни ният қилсалар, Абу Юсуф (рх.)дан қилинган икки хил ривоятдан бирига кўра, улар муқимга айландилар.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

335-ФАТВО

Бир шаҳарга келган мусофир ишим битган куни қайтаман, деган ният билан бир неча йил туриб қолса ҳам муқимга айланмайди.

«Оламгирия», «Таҳзиб»

336-ФАТВО

Мусофир 15 кун ёки ундан ортиқ вақт икки манзилда туришни ният қилса, қаралади — агар ўша икки жой ўзига мустақил маконлар бўлиб, бири иккинчисига тобе бўлмаса, муқимга айланмайди. Агар 15 кун кундузи бир қишлоқда, тунда иккинчи қишлоқда бўламан, деб ният қилса, тунайдиган қишлоққа кириши билан муқимга айланади.

«Оламгирия», «Муҳит»

337-ФАТВО

Ҳожи Макка шаҳрига Зилҳижжа ойининг биринчи куни кириб келиб, 15 кун ёки ортиқроқ тураман, деб ният қилгани билан муқим бўлиб қолмайди. Зеро, ойнинг саккизинчи куни Минога, тўққизинчи куни Арафотга чиқиб кетиши керак. Демак, 15 кун бир жойда кечмай, бўлиниб қолади. Шунингучун мусофирлигича қолиб, намозларни қаср қилиб ўқийверади.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

338-ФАТВО

Савдогар бир шаҳарга бориб, ҳожатимни адо этгунимча 15 кун тураман, деб ният қилса, муқимга айланмайди. Зеро, эртароқ ҳожати битса, юртига қайтиши аниқ. Демак, 15 кун туришига ишончи мустаҳкам эмас. Бинобарин, ният ҳам барқарор эмас.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

339-ФАТВО

Бировга тобе ҳолда сафарга чиқувчиларнинг мусофир ёки муқимга айланиши уларнинг раҳбарига боғлиқ. Яъни, унинг нияти ва қарорига қараб, буларнинг ҳоли ўзгариб туради. Масалан, шогирдлар устозига, хотинлар эрларига, мардикор хўжайинига қараб иш кўрадилар. Ўзларича мусофир ёки муқим бўлишни ният қилишлари мумкин эмас.

«Оламгирия», «Муҳит»

340-ФАТВО

Мусофир намоз ичида туриб, шу шаҳарда 15 кун ёки ундан ортиқ туришни ният қилса, намозини қаср қилмай, тўрт ракъат ўқийди. Бунда унинг якка ўқиётгани ёки имомга иқтидо қилиб ўқиётгани ёхуд масбуқ эканининг фарқи йўқ.

«Оламгирия», «Муҳит»

341-ФАТВО

Намозни кеч бошлагани учун уни тугатмай туриб вақтли чиқса ва шундан кейин мусофир 15 кун ёки ундан кўпроқ кун туришни ният қилса, намози қасрлигича қолади. Агар намозни бузиб қўйса, шу намознинг қазосини икки ракъат ўқийди.

«Оламгирия», «Хулоса»

342-ФАТВО

Мусофир бошқа мусофирларга имом бўлиб намоз ўқиётганида таҳорати сингач, орқадан бир мусофирни ўрнига қўйиб, таҳоратни янгилаш учун чиқиб кетганидан кейин вақтинча имомлик қилаётган намозхон 15 кун шу шаҳарда туришни ният қилса, орқадагиларнинг намози қасрдан тўрт ракъатга ўзгармайди. Биринчи таҳорати синган имом агар масжиддан чиқмай туриб шундай ният қилса, ўзининг ҳам, иқтидо қилган мусофирларнинг ҳам қаср намозлари тўрт ракъатга ўзгаради.

«Оламгирия», «Заҳирия»

343-ФАТВО

Мусофир муқимга иқтидо этиб намоз ўқиса, қаср қилмай, тўрт ракъат ўқийди. Аммо намозни бузиб қўйиб, қайта ўзи ўқимоқчи бўлса, яна қаср қилади. Агар муқимга нафл нияти билан иқтидо этган бўлса-ю, намозни бузиб қўйиб, қайта ўқимоқчи бўлса, тўрт ракъат ўқийди.

«Оламгирия», «Табйин»

344-ФАТВО

Жумъа куни заволдан олдин ёки кейин сафарга отланиш макруҳ эмас. Лекин шаҳардан чиқиб кетгунига қадар жумъа вақти чиқиб кетмаслигини билса, жумъани ўқиб, сўнгра кетиши

лозим. Аксинча қилса, макруҳдир.

«Оламгирия», «Муҳит»

345-ФАТВО

Машойхларимиз сўзига кўра, кўпчилик кишиларда икки хил ватан бўлади. Биринчиси - ватани аслий. Яъни, аҳл-оиласи ва мол-мулки турадиган ватан. Иккинчиси — ватани иқомат. Яъни, ватани аслийдан вақтинча келиб яшайдиган иккинчи яшаш жойи. Бунда камида 15 кун яшашни ният қилиши шарт. Кўпига чегара йўқ. Ватани аслийдан аҳл-оиласи билан иккинчи ватанга кўчиб борса, олдинги жойига келганда мусофир ҳукмида бўлади. Аммо аҳл-оиласини олиб кетмай, иккинчи яшаш жойида янги оила қурса, ҳар икки ватанда ҳам муқим ҳисобланади. Ватани аслий сафар билан ёки бошқа жойдаги иқомат жойи билан йўқ бўлмайди. Аммо 15 кунлик иқомат жойи сафар билан ҳам, иккинчи иқомат жойига бориш билан ҳам йўқ бўлади.

«Оламгирия», «Кифоя», «Табйин»

346-ФАТВО

Агар ватани аслийсида ҳовли ва ерини қолдириб, аҳл-оиласи ва кўчлари билан бошқа жойга бориб ватан тутса, олдингиси ҳам ватани аслийлигича қолади.

«Оламгирия», «Зоҳидий»

347-ФАТВО

Мусофир намоз ўқий деса, ўғри ва қароқчиларнинг унинг нарсаларини талаб кетиши хавфи бўлса, намозни ўқимаслиги мумкин.

«Оламгирия», «Фароиб»

348-ФАТВО

Фарз намозини узрсиз улов устида ўқиш жоиз эмас. Узр деганда уловдан тушса, ўзи, кийими ёки уловига ўғри, йиртқич ёки душман тажовуз қилишидан қўрқиши, уловга қайтиб миниб олишига кўзи етмаслиги ёки ер лой бўлиб, қуруқ жойнинг йўқлиги кабилар назарда тутилади.

«Оламгирия», «Шарҳул-Канз», «Муҳит»

349-ФАТВО

Улов устида намоз ўқишга тўғри келиб қолса-ю, уловнинг айрим жойларига нажосат теккан бўлса, баъзи уламолар эгар билан узанги пок бўлса зарари йўқ десалар, бошқалари эгарнинг ўзи пок бўлса кифоя, дебдилар. Лекин «Канзул-ибод» китобига шарҳ ёзган аллома Бадруддин Айний уловдаги нажосат қаерда бўлишидан қатъи назар намозга зарарсиздир, деганлар.

«Оламгирия», «Шарҳул-Канз»

350-ФАТВО

Сузиб бораётган кемага минган одам намозни тикка ҳолда ўқишга қодир бўлса-да, беузр ўтириб ўқиши жоиз. Лекин карохати бор. Бу Абу Ҳанифа (р.х.) сўзлари. Аммо Абу Юсуф билан имом Муҳаммад (р.х.) лар наздида жоиз эмас. Демак, беузр ўтириб ўқилмагани яхши экан. Кема боғлиқ ҳолда сузмай турган бўлса, барча уламолар наздида ҳам беузр ўтириб ўқиш жоиз эмас.

«Оламгирия», «Таҳзиб»

351-ФАТВО

Жумъа намозининг фарзлиги Қуръон, Суннат ва Ижмоъ билан собит бўлгани учун уни инкор этиш куфр ҳисобланади. Жумъанинг фарз бўлиши учун намозхонда олтита шарт топилиши

керак. Яъни, шаҳарда яшаш, сиҳат-саломатлик, ҳуррият (яъни қул бўлмаслик), эркак ва балоғат ёшида бўлишлик ҳамда кўз билан оёқларнинг соғлом эканлигидир. Баъзи уламолар ақлни ҳам қўшганлар. Лекин шулардан саломатлик, шаҳарда яшаш, ҳуррият, эркаклик каби шартлар топилмаган кишилар жумъа намозини ўқисалар, жоиз ҳисобланиб, пешин намози зиммаларидан соқит бўлаверади.

Жумъани адо этиш учун бешта шарт белгиланган. Улар — шаҳар ёки унинг худуди, рухсатномага эга бўлган масжид, хутба, жамоат ва пешин вақти.

«Оламгирия», «Мухтасар», «Бадое», «Канз»

352-ФАТВО

Абу Ҳафси кабир (рх.) сўзига кўра, мардикорнинг жумъа намозига боришига хўжайини қаршилиқ қилиши мумкин. Аммо Абу Али Даққоқ (рх.)нинг наздида шаҳарда бўлса, қаршилиқ қилишга ҳаққи йўқ. Лекин жумъага бориб-келгунича ишламагани учун иш ҳаққидан ушлаб қолади. Бу ҳам масжид узоқ бўлсагина мумкин. Бироқ, яқин бўлса ҳаққидан ушлаб қолмайди. Мардикорнинг жумъага бориб-келгунича ўтган вақти учун ҳақ талаб қилиши ҳам ножоиздир.

«Оламгирия», «Мухит», «ал-Баҳр»

353-ФАТВО

Мужтаҳидлардан Абу Юсуф, Муҳаммад ва Кархий (рх.) каби зотлар бир шаҳарда биттадан ортиқ жумъа ўқиладиган жоме масжиди бўлмаслиги керак, деган масалада кенгроқ изланиш олиб бориб, бир шаҳарда иккита ёки учтагача жоме масжиди бўлиши мумкин, деган қарорга келганлар. Аммо Имом Муҳаммад (рх.)нинг Абу Ҳанифа (рх.)дан қилган ривоятида бир шаҳарда учтадан ортиқ жоме масжидларда ҳам жумъа намози ўқилиши мумкин, дейилади.

«Оламгирия», «Саное»

354-ФАТВО

Жумъа ўқилмайдиган кичик қишлоқдан шаҳарга бир кун туриш учун келган одам жумъа кунига тўғри келиб қолса, жумъа намозини ўқиши зарур. Лекин шу куни уйига қайтадиган бўлиб қолса, жумъа ўқиши лозим эмас. Аммо шунда ҳам жумъани ўқиб кетса, ажрга эга бўлади.

«Оламгирия», «Қозихон», «Тажнис»

355-ФАТВО

Жумъа вожиб бўлмаган кишилар пешинни жамоат бўлиб, азон ва иқоматбилан ўқийверадилар. Шаҳарда юрган мусофирлар, жумъага бора олмаган шаҳарликлар пешин намозини жамоат бўлмасдан якка-якка ҳолда ўқийдилар.

«Оламгирия», «Қозихон»

356-ФАТВО

Арафотда жумъа намози ўқилмайди. Абу Ҳанифа ва Имом Муҳаммад (рх.)лар сўзига кўра, бир шаҳарнинг бир неча жойида жумъа намози ўқилиши мумкин. Шу сўзга амал қиламиз. Каттиқ ёғаётган ёмғир жумъа намозига бормасликка узр бўла олади.

«Оламгирия», «Муҳиш», «Хулоса»

357-ФАТВО

Қайси жойда жумъа намози ўқилишининг жоизлиги хусусида шак-шубҳа ҳосил бўлса, масалан, шаҳар ёки қишлоқ экани аниқ бўлмаган ёхуд шартларининг мукамаллигида ихтилоф бўлган жойларда жумъа намозидан кейин тўрт рақъат эҳтиёти пешин намозини ҳам ўқиб қўйишлиқ лозим. Бунда мабодо жумъа ўтмай қолса, пешин намози унинг ўрнига ўтиши назарда тутилган.

«Оламгирия», «Кофий», «Муҳит»

Изоҳ:

Эҳтиёти пешин ўқиш вожиб эмас. Шунинг учун уни масжидда эмас, ўз уйига бориб ўқишни аксарият уламоларимиз авло, деб санаганлар.

358-ФАТВО

Жумъа намозидан кейин эҳтиёти пешин намозини ўқувчилар тўрт ракъатнинг ҳаммасида «Фотиҳа» сурасидан кейин бир сура қўшиб ўқишлари лозим.

«Оламгирия», «Татархония», «Оҳу»

Изоҳ:

Замсура қўишнинг сабаби — мабодо жумъа мақбул бўлган бўлса, бу тўрт ракъат нафлга ҳисоб бўлиши керак. Нафлнинг эса барча ракъатларида замсура ўқилиши шарт.

359-ФАТВО

Жумъа намозидан олдин имомнинг хутба ўқиши фарз. Хутбанинг фарзлари бизнинг ҳанафий мазҳабимиз бўйича иккита. Бири — пешин вақтида, лекин жумъадан олдин ўқилиши. Иккинчиси — Аллоҳнинг зикри. Яъни ҳамду сано ё таҳлил ёки тасбеҳ айтилиши. Хутбанинг суннатлари 15 та. Улар — таҳоратли бўлиш, тик туриш, қавмга юзланиш, «Аувзу...»ни ичида айтиш, хутбани қавмга эшиттириш, ҳамд билан бошлаш, Аллоҳнинг зоту сифатларига хос санолар ўқиш, икки шаҳодат калимасини ўқиш, Пайғамбаримизга салавот айтиш, панду насиҳат қилиш, оятлардан ўқиш, иккинчи хутбада ҳамду сано ва салавотларни такроран айтиш, мусулмонлар ҳаққига дуо қилиш, ҳар икки хутбани қисқароқ ўқиш, икки хутба орасида биров ўтириб олиш ва хутбани минбарда айтиш ҳам суннат амаллардан дебдурлар.

«Оламгирия», «Шарҳи Ҳидоя», «ал-Баҳр»

360-ФАТВО

Агар хутбани айтганидан кейин таҳоратини янгиламоқчи бўлиб, ўрнига имомликка бошқа одамни қўймоқчи бўлса, ўша одам хутбани эшитган бўлиши шарт. Акс ҳолда имомлиги дуруст бўлмайди. Аммо хутба ўқиган имом намозни бошлагандан кейин таҳоратга чиқадиган бўлса, ўрнига хутбани эшитган одамни қўйиши шарт эмас.

«Оламгирия», «Кофий», «Таҳзиб»

361-ФАТВО

Жумъа хутбасини ўқиш учун имом минбарга чиқиши билан намозхонларга ҳар қандай намоз, гап, салавот, еб-ичиш каби амаллар тақиқланади. Ҳатто биров ножўя иш қилаётган бўлса, уни қайтариш учун овоз чиқармасдан қўл билан ишорат қилиш лозим.

«Оламгирия», «Муҳит», «Хулоса»

Изоҳ:

Шуни билиб қўйиш лозимки, араблар жумъа хутбасини араб тилида айтадилар. Шунинг учун улар бир йўла иккинчи азондан бошлаб, иккита хутбани ўқийдилар. Аммо бизнинг диёримизга ўхшаш ажам юртларида биринчи азонгача маҳаллий тилда мавъиза қилинади. Бу хутба эмас. Гапириш каби ишлар тақиқланадиган хутба — бу бизда иккинчи азондан кейинги хутбалардир.

362-ФАТВО

Жумъа хутбасига ҳозир бўлганлар тиз чўкиб ўтирадимми ё чордона қурибми ёки бошқача ўтирадимми, фарқи йўқ. Лекин намозда ўтиргандек чўккалаб ўтириш мустаҳабдир.

«Оламгирия», «Музмарот», «Меърож»

363-ФАТВО

Нафл ўқиб турганида имом иккинчи азондан кейинги хутбани ўқий бошласа, сажда қилмаган бўлса, нафлни тўхтатиб, хутбага қулоқ солади. Агар сажда қилиб қўйган бўлса, икки ракъатни тугатиб, сўнгра хутбага қулоқ солади.

«Оламгирия»

364-ФАТВО

Имомликка жумъа хутбасини ўқиган одам ўтиши шарт эмас.

«Нафъул-муфтий», «ад-Дуррул-мухтор»

Изоҳ:

Бу ерда шарт эмас, дейилишидан, хутба ўқиган кишининг имомликка ўтишининг афзаллиги маълум бўлади. Лекин шарт эмаслиги баъзи ҳолатларда энгиллик пайдо қилади.

365-ФАТВО

Беморга қараб. хизмат қилиб турган кишига жумъага бориш вожиб бўлмайди.

«Нафъул-муфтий», «ад-Дуррул-мухтор»

366-ФАТВО

Жумъа намози дуруст бўлиши учун жамоат бўлиши ҳам шарт. Бунда имомдан ташқари камида уч киши ҳозир бўлиши керак. Уларнинг хутбани тинглаган бўлишлари шарт эмас, балки имомликка яроқли кишилардан бўлиши зарур. Ўзи уч киши бўлса-ю, бири аёл ёки сағир ёхуд имомликка яроқсиз бўлса жумъа ўқилиши дуруст эмас.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир», «Муҳит»

367-ФАТВО

Шаҳарда узрсиз жумъа ўқимаганлар жумъа намози тугамагунича пешин намозини ўқимамай туришлари лозим. Бемор ва мусофирлар ҳам пешин намозини жумъадан кейин ўқишлари мустаҳабдир.

«Оламгирия», «Канз», «ал-Важиз»

368-ФАТВО

Бемор одам касаллиги энгиллашгани сабабли пешин намозини уйда ўқиганидан кейин жумъа масжидига бориб, жумъа намозини ўқиса, ўқиган пешин намози нафлга айланади. Имомни «Аттаҳийёт» ўқиётганида ёки саждаи саҳв қилаётганида топса ҳам иқтидо қилиб, жумъани ўқийвериши лозим. Бу Абу Ҳанифа билан Абу Юсуф (рх.)лар сўзидир.

«Оламгирия», «Ниҳоя»

369-ФАТВО

Икки ҳайит намозлари вожиб амаллар сирасига киради. Унинг шартлари жумъа шартлари билан бир хил. Фақат буларда хутба шарт эмас, балки суннат. Хутба жумъада намоздан олдин ўқилса, икки ҳайит намозида намоздан кейин ўқилади. Рамазон ҳайитининг намози узр билан эртаси кунни ўқилиши мумкин. Қурбон ҳайити намози узрли ва узрсиз уч кунгача ўқилаверади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Мухтасар»

370-ФАТВО

Ҳайит намозига кеч келиб, имомни рукуъда топган киши тик ҳолда таҳрима такбирини айтгач, қарайди; агар имом рукуъдан бошини кўтармасидан олдин учта ҳайит такбирини айтишга улгурса, тик ҳолда айтиб, кейин рукуъ қилади. Улгурмайдиган бўлса, рукуъга бориб, такбирларни айтиб тугатади. Лекин уч такбирни рукуъда айтганида қўлларини кўтармайди.

Борди-ю, рукуъда такбирларни айтаётганида имом рукуъдан бошини кўтариб юборса, имомга эргашиб, у ҳам бош кўтараверади. Айтилмай қолган такбирлар соқит бўлади.

«Оламгирия», «ас-Сирож», «Кофий»

371-ФАТВО

Ҳайит намозининг биринчи ракъатида имом қироатдан олдин уч такбир айтишни унутиб, қироат қилиб қўйган бўлса, буни қироатдан кейин айтиши ҳам мумкин. Агар рукуъга борганда эсига тушса, такбирларни қўл кўтармай рукуъда айтса ҳам бўлади.

«Оламгирия», «Татархония»

372-ФАТВО

Қурбон ҳайити намози узр билан эртасига ёки учинчи кунда ўқилса кароҳияти йўқ. Аммо узрсиз ҳайитдан кейинги кунларга қолдириш жоиз, лекин макруҳдир. Рўза ҳайити намозини эса, узрсиз бир кунга кечиктириш ҳам жоиз эмас.

«Оламгирия», «Жавҳара», «Табйин»

373-ФАТВО

Ҳайит намози билан жаноза намозини ўқиш бир вақтга тўғри келиб қолса, биринчи бўлиб ҳайит намози, кейин жаноза ўқилади. Ҳайит намозининг хутбаси жаноза намозидан кейин ўқилади.

«Оламгирия», «Куня»

374-ФАТВО

Қурбон ҳайитининг арафа кунги бомдод намозидан бошлаб «Ташриқ кунлари»нинг охиригача куни аср намозидан кейинигача ҳар бир жамоат билан ўқилган фарз намозидан кейин «Ташриқ такбири» ни бир марта айтиш вожиб. Унинг ўқилиши қуйидагича: «Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар. Ло илоҳа иллаллоҳу валлоҳу акбар, Аллоҳу акбар. Валиллоҳил-ҳамд». У ҳаммага эмас, балки шаҳарда яшовчи эркак кишиларга, муқимга иқтидо қилган мусофир ва аёлларга вожиб бўлади. Ёлғиз ўзи ўқувчи одам бу такбирни айтмайди.

«Оламгирия», «Мухтасар»

375-ФАТВО

Ташриқ такбирини имом айтмаса, иқтидо қилувчилар дарҳол айтиб юбормасдан имомнинг ҳақиқатан такбирни унутиб қўйганига ва айтмаслигига тўла ишонч ҳосил қилишлари лозим. Масалан, гапириб юбориши, бошқа зикр-тасбеҳларни бошлаб юбориши, масжиддан чиқиб кетишга ҳаракат қилиши каби ҳолатлар содир бўлса, шундагина такбирни муқтадийларнинг ўзлари айтадилар.

«Оламгирия», «Табйин»

376-ФАТВО

Қуёш тутилганда жоме масжидида ёки кенг майдонда жумъа масжидининг имоми жамоат билан икки ракъат нафл намози ўқиши суннат амаллардандир. Қироат товушсиз, узунроқ қилинади. Намоздан сўнг узокдуо қилинади. Агар имом келмаса, якка-якка бўлиб ўқийдилар. Лекин Имом Ҳалвоний (рх.) сўзига кўра жумъа, ҳайитга ўтиб юрган имом узр билан кела олмай, бошқа бирор кишининг имом бўлиб ўқишига буюрса, жоиздир. Қавмга малол келтирмаслик мақсадида имом қироатни узун қилса, дуони қисқароқ қилади. Дуони узок қилмоқчи бўлса, қироатни қисқароқ қилади.

«Мухтасар», «Оламгирия», «Жавҳара»

377-ФАТВО

Ой тутилганда ҳам худди Қуёш тутилгандаги каби икки ракъат нафл намози ўқилади. Фақат бунда жамоат билан эмас, балки ҳар ким ўзи якка ҳолда ўқийди. Шунингдек, қаттиқ шамол, бўрон кўтарилганда, қор ёки ёмғир тинмай қаттиқ ёгаверганда, осмон қизариб кетганда, кундузни зулмат қоплаганда ёки бирор касаллик оммавий равишда тарқалганда, зилзилада, чақмоқ кўп чаққанда, юлдузлар кўп учганда, тунда ортиқча ёруғлик пайдо бўлганда, душмандан хавф кучайганда ҳам икки ракъат нафл намоз ўқиб, Аллоҳдан нажот сўраш тавсия этилади. Ой тутилганда ва юқорида эслатилган ҳолатларда жамоат билан эмас, балки ҳар ким ўз уйида ўқийди.

«Оламгирия», «Муҳит», «Сирожия», «Табйин»

378-ФАТВО

Ўлим тушагида ётган оғир бемор ўнг томони билан ётқизишиб, юзи қиблага қаратиб қўйилади. Бу суннатдир. Осмонга қаратиб ётқизиб, боши остита ёстик қўйиб, тиззалари кўтариб қўйилса ҳам жоиздир. Лекин бу икки хил ётқизишда беморга ноқулайлик туғиладиган бўлса, ўз ҳолича қолдирилади.

Ўлими яқинлашганининг белгилари — оёқлари бўшашиб кетганидан тиззасини кўтариб ёта олмаслиги, бурнининг эгри шаклга кириши, юзининг ранги ўчиб, терисининг бўшашиб кетиши ва ҳоказо. Шу каби аломатлар пайдо бўлиши билан унга калимаи шаходат талқин этилади. Яъни, унга эшиттириб, «Ашҳаду алло илоҳа иллаллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳ» калималари ўқиб турилади. Бу мустаҳаб амаллардандир. Лекин беморга «Айт!» - деб қисталмайди. Агар бир марта бўлса ҳам айтса ёки ғарғара қила бошласа талқин тўхтатилади.

«Муҳтасар», «Оламгирия», «Ҳидоя», «Жавҳара»

БЕМОРЛИҚ, МАЙЙИТ ВА ДАФНГА ДОИР ФАТВОЛАР

379-ФАТВО

Ўлими олдидан бемор мабодо куфр сўзларини айтиб юборган бўлса ҳам, унга кофир ҳукми берилмайди, балки унга ҳамма мусулмонлар қатори муомала қилинади.

«Оламгирия», «Фатҳул - Қадир»

380-ФАТВО

Ўлим тўшагида ётган огир беморнинг жони узиладиган пайтда аҳли салоҳ, улуғ одамларнинг ҳозир бўлиб туриши фойдадан холи эмас. Унинг ёнида «Ёсин» сурасининг ўқиб турилиши мустаҳаб амаллардандир. Беморнинг атрофида хушбўй нарсаларнинг муаттар ҳид таратиб туриши ҳам фойдалидир.

«Оламгирия», «Муня», «Зоҳидий»

381-ФАТВО

Жони узилаётган беморнинг ёнида жунуб ёки ҳайзли аёлларнинг бўлишига рухсат этилади, яъни, бу макруҳ эмас.

«Оламгирия», «Қозихон»

382-ФАТВО

Беморнинг жони узилиши биланоқ, унинг энг яқин кишиси ип билан эмас, энли латта билан иягини бошига тортиб боғлайди. Кўзлари очиқ қолган бўлса, юмиб қўяди. Кийимлари ечиб олиниб, ердан баландроқжойга — тахта ёки сўри устига ётқизиб, усти матоҳ билан ёпиб қўйилади. Иссиқ кунларда бўлса, қорнига темир ёки лой қўйилади. Ўлими тўғрисида одамларни хабардор қилиш ҳам мустаҳаб ишлардандир. Сўнгра имкони борича тезроқ маййитни ювиб, кафанлаб, жанозасини ўқиб, дафн этилади. Касал бўлмай, тўсатдан вафотэтган киши то ўлими аниқланмагунча дафн этилмай туради.

«Оламгирия», «Жавҳара», «ас-Сирож»

383-ФАТВО

Маййит ювилмай туриб, унинг ҳузурида Қуръон тиловат қилиш макруҳдир.

«Оламгирия», «Табйин»

Изоҳ:

Демак, маййитга жаноза ўқилмай туриб, ташқарида тиловат этиш жоиз экан. Лекин бизнинг диёримизда дафндан кейин тиловат қилиш одати жорийдир.

384-ФАТВО

Ҳомиладор аёл ўлиб қолса ва қорнидаги боланинг қимирлагани маълум бўлса, Имом Мухаммад (рх.)нинг сўзига кўра, онанинг қорнини ёриб, бола чиқариб олинади.

«Оламгирия», «Қозихон»

385-ФАТВО

Маййитни ювиш тириклар зиммасидаги вожиб амаллардандир. Бир марта ювиш вожиб. Уч бор ювиш суннат. Маййит хилват жойда тўла ечинтирилиб, тахта устига ётқизилган ҳолда ювилади. Тахта бир ёки уч, ёхуд 5 марта мижмар (исириққа ўхшаш уд номли хушбўй гиёҳ) билан дудланган бўлиши лозим. Маййитнинг аврати (киндигидан то тиззасигача) бирор матоҳ билан ёпиб қўйилади. Баъзи уламолар фақат ғализа аврати ёпилса кифоя, сонлари очиқ қолса зарари йўқ, дейдилар.

«Оламгирия», «Заҳирия», «Ҳидоя»

386-ФАТВО

Маййит ювилганда истинжо ҳам қилдирилади. Бу Абу Ҳанифа (рх.)нинг сўзидир. Ғассол бунинг учун қўлига латта ўраб олади. Сўнгра балоғат ёшида бўлса, таҳорат ҳам қилдиради. Оғиз-бурунлари чайилмайди. Юзидан бошлаб илиқ сув билан ювилади. Баъзи уламолар оғиз-бурни сув билан ювилмаса-да, ғассол бармоғига юпқа латтани ўраб, лаб ва тишларини артиб тозалайди, бурнига ҳам ўша бармоғини тикиб, етган жойигача артади, дейдилар. Бошига масҳхам тортилади. Чап ва ўнгига ағдариб ювилади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Жавҳара», «Қозихон», «Заҳирия»

387-ФАТВО

Маййит ювиб бўлингач, ўтқизиб, қорни аста силаб қўйилади. Бирор нарса чиқса, фақат ўша жойи ювиб қўйилади, холос. Соч ва соқоли таралмайди, тирноқлари олинмайди, мўйлаби ҳам қайчиланмайди, қўлтиқ ости юнглари ҳам юлинмайди.

«Оламгирия», «Муҳит»

388-ФАТВО

Маййит сув остидан топилган бўлса ҳам у ғул қилдирилади. Аммо сувдан олмай туриб ғул қилдириш нияти билан жасадни у ёқ-бу ёққа тўнтариб, сўнгра олинса, бу ғул ўрнига ўтади.

«Оламгирия», «Тажнис», «Бадое»

389-ФАТВО

Жасад узоқ туриб қолгани туфайли айниб, қўл билан силашнинг имкони бўлмаса, устидан сув қўйиб ювилаверади.

«Оламгирия», «Татархония»

390-ФАТВО

Туғилган чақалоқ овоз чиқариб ёки қимирлаб, сўнгра ўлган бўлса, унга ном ҳам қўйилади, ювиб, жаноза ҳам ўқилади. Ўлик ҳолда туғилган чақалоққа ном қўйилмайди, жаноза ўқилмайди, ювиб, бир латтага ўраб кўмилади. Чақалоқнинг тирик туғилгани тўғрисида туққан она ёки туғдирган доянинг гувоҳлиги қабул қилинади.

«Оламгирия», «Ҳидоя», «Музмарот»

391-ФАТВО

Мурданинг ярмидан кўп қисми бошсиз ёки ярим қисми бошли ҳолда топилса, у ювиб, кафанлаб, жаноза ўқилиб кўмилади. Жасаднинг кўп қисми топилиб, жаноза билан кўмилгандан кейин қолган қисмлари топилса, бу қисмларига жаноза ўқилмасдан латтага ўраб кўмиб қўйилаверади. Ярим қисми бошсиз ёки жасад узунасига- иккига бўлинган бўлиб, бири топилган бўлса ҳам ювилмайди, жаноза ҳам ўқилмайди, балки латтага ўраб дафн қилинади.

«Оламгирия», «Музмарот», «Изоҳ»

392-ФАТВО

Мурданинг мусулмон ёки кофирлиги номаълум бўлса, қаралади — агар у мусулмонлар диёрида топилган бўлса ёки мусулмонлигига далолат қиладиган бирор аломати билинса, ювиб, жаноза билан дафн этилади. Мусулмонлик аломатларига хатна қилинганлиги, соқоли хина билан бўялгани кабилар киради.

«Оламгирия», «Меърожуд-дирия»

393-ФАТВО

Кемада ўлган киши (қирғоқ узоқ бўлса) ювиб, кафанлаб, жанозаси ўқилгач, тош каби оғир нарса боглаб туриб, сувга ташлаб юборилади.

«Оламгирия», «Меърожуд-дирия»

394-ФАТВО

Мусулмон подшоҳга итоат қилмай, унга қарши чиқиб қуролланиб олган исёнчилар (богийлар) ҳамда қароқчилар жанг асносида ўлсалар, ювилмайдилар ва уларга жаноза ҳам ўқилмайди.

«Оламгирия», «Хизона»

395-ФАТВО

Маййитни ювувчи ғассол таҳоратсиз бўлса ҳам жоиз, лекин таҳоратли бўлиши яхшидир. Агар у жунуб ёки ҳайзли аёл ёхуд кофир бўлса, макруҳлик ила жоиз бўлади.

«Оламгирия», «Меърож», «Зоҳидий»

396-ФАТВО

Ғассол ишончли кишилардан бўлиб, майитнинг айб-нуқсонларини фош қилмайдиган, яхши сифат ва аломатларинигина гапирадиган киши бўлиши тавсия этилади. Масалан, майитнинг юзи қизариб кетгани, хушбўй ҳид таратгани каби аломатларни гапирса яхши. Аммо юзи қорайгани, нохуш ҳид таратгани, шаклу сурати ўзгариб кетгани каби сифатларини айтмагани маъқул.

«Оламгирия», «Жавҳара»

397-ФАТВО

Эркаклар жасадини эркаклар, аёллар жасадини аёллар ювади. Норасида ўғил болани аёллар, норасида қиз болани эркаклар ювиши мумкин. Аёллар эрларини ювишлари мумкин. Аёлларни эрлари ювмайдилар. Бу бизнинг ҳанафий фуқоҳоларимизнинг ҳулосаларидир.

«Оламгирия», «ас-Сирож ал-ваҳҳож»

398-ФАТВО

Аёллар ичида бир эркак киши ўлиб қолса, уни сув билан ювмайдилар, балки аёллар ичида маҳрами ёки хотини бўлса, улардан бири қўли билан таяммум қилдиради. Агар улардан бошқа бегона аёллар таяммум қилдирадиган бўлсалар, қўлларига латта ўраб оладилар.

«Оламгирия», «Меърож»

399-ФАТВО

Маййит ювилгандан кейин уни кафанлаш фарзи кифоя амаллардандир. Эркак кишига суннат бўйича уч қават кафан бичилади:

1. Изор (иштон). Унинг узунлиги бошининг тепа қисмидан оёқларининг остигача.
2. Қамис (кўйлак). Бўйнидан оёқларигача.
3. Лифофа (чойшаб). Унинг узунлиги ҳам изорнинг узунлигичадир.

Баъзи фуқоҳолар марҳум олим кишилардан бўлса, унга салла ҳам кийдириб қўйилгани яхши, яъни, мустаҳаб дебдилар. Бунда салланинг печи юзтомонига тушириб кийдирилади.

Изор билан лифофанинг ўзи ҳам кафанликка кифоя қилади. Аёл кишига ҳам суннат бўйича уч қават (изор, қамис, лифофа) кафан бичилади. Фақат унга химор (рўмол) ва кўкрагидан сонларигача етадиган хирқа (қийиқ) қўшилади. Аёл кишига изор, лифофа, химорнинг ўзи ҳам кифоя қилади. Фақат зарурат ҳолатлардагина эркакка бир қават, аёлга икки қават кафан бичиш мумкин.

«Мухтасар», «Оламгирия», «Ҳидоя», «Жавҳара»

400-ФАТВО

Қабристонга дафн учун борганлар то тобут елкалардан ерга қўйилмагунча ўтириб олишлари макрухдир. Агар тупроқ тортилгунча ўтирмай, тик турсалар, янада яхшироқ бўлади.
«Мухтасар», «Оламгирия», «Муҳит»

401-ФАТВО

Маййитга жаноза намозини ўқиш фарзи кифоядир. Бир киши — хоҳ у эркак бўлсин, хоҳ аёл — жанозасини ўқиса, қолган мусулмонларнинг зиммасидан соқит бўлади. Ҳеч ким ўқимаса, ҳамма гуноҳкор бўлади. Жумъа, ҳайит намозларида адад хусусида шарт қилинган жамоат жаноза намозида шарт эмас. Лекин жамоат қанча кўп йиғилса, шунча яхши.
«Оламгирия», «Ниҳоя», «Татархония»

402-ФАТВО

Ўзини ўзи ўлдирган одам жуда катта гуноҳ қилиб қўйган бўлса-да, мўъмин-мусулмонлигининг эътибори билан Абу Ҳанифа, Имом Муҳаммад ва Имом Ҳалвон[№]Й (рх.)лар наздида унга жаноза ўқиладир. Аммо ота-онасидан бирини қасддан ўлдирган одам ўлса, унга жаноза ўқилмайди.
«Оламгирия», «Табйин», «Ниҳоя»

403-ФАТВО

Маййит ўлими олдидан жанозамни фалон киши ўқисин, деб васият қилган бўлса, бу васияти шаръий ҳисобланмагани учун уни ижро этиш лозим бўлмайди.
«Оламгирия», «Музмарот»

Изоҳ:

Лекин маййитнинг эгалари ўша васият этилган одамнинг имомлик қилишига рози бўлишса ва бошқа томондан ҳам қаршилиқ бўлмаса жанозага ўтиши мумкин.

404-ФАТВО

Шом намози пайтида жаноза ҳозир бўлиб қолса, шомнингфарзидан кейин жаноза ўқилади. Ундан сўнг шомнингсуннати ўқилади.
«Оламгирия», «Қуня»

405-ФАТВО

Жаноза намозининг ниятини дилга келтириб, яна тил билан ҳам айтса, бошқа намозлардаги каби яхши. Аммо шошилич пайтида имомнинг жаноза тўғрисида ўйлаб қўйиши ва иқтидо қилувчиларнинг «имомга иқтидо қилдим», деб қўйишининг ўзи кифоя қилади.
«Оламгирия», «Музмарот»

406-ФАТВО

Бизнинг ҳанафий мазҳабимизга кўра, жаноза намозида «Фотиҳа» сураси ўқилмайди. Мабодо ўқилганда ҳам қироат нияти билан эмас, сано нияти билан ўқилади. Яна жаноза намозининг тўрт такбиринингҳаммасида қўл кўтармаймиз. Балки фақат биринчи такбирда қўл кўтарамиз.
«Оламгирия», «Муҳиш», «Шарҳи Канз»

Изоҳ:

Такбирларни айтаётган пайтда айрим кишиларнинг бошини осмонга бир бор кўтариб қўйишлари бидъат ишлардандир.

407-ФАТВО

Маййитлар кўп бўлса, имом ихтиёрлидир -хоҳласа ҳар бирига алоҳида жаноза ўқийди, хоҳласа ҳаммасига бир ният билан бир марта ўқийди. Маййитлар имомнинг рўпарасидан бошлаб, дастлаб катта ёшли эркаклар, уларнинг ортидан норасида ўғил болалар, сўнгра аёллар қўйилади. Агар ҳаммаси бир жинсдан бўлса, ёши улўғроғи ёки илмлироғидан бошлаб қўйилади.

«Оламгирия», «Меърож», «Фатҳул-Қадир»

408-ФАТВО

Агар маййит жанозасиз ёки ювилмай кўмиб қўйилган бўлса, баъзи уламолар уч кунгача, деганлар, лекин неча кун ўтган бўлишининг аҳамияти йўқ, балки мурда айниб, титилишга ўтмаганига умид бўлса, қабр очилиб, маййит чиқарилади ва ювилмаган бўлса ювиб, жанозаси ўқилади ва қайта дафн қилинади.

«Оламгирия», «Сирожия»

409-ФАТВО

Маййитни дафн қилиш ҳам фарзи кифоядир. Қабр лаҳад шаклида кавланиши суннатдир. Яъни, икки метр атрофида чуқур кавлаб тушилгандан кейин қибла томондан маййит учун алоҳида жой тайёрланади. Унинг чуқурлиги кўрак баробари бўлиши керак. Агар ундан ҳам чуқур бўлса, янада яхши. Эни ярим қомат, яъни, бир метрга яқин бўлиши лозим.

«Оламгирия», «Муҳит», «Жавҳара», «Музмарот»

410-ФАТВО

Агар қабрни лаҳад шаклида кавлашга ернинг юмшоқлиги ёки қумли тупроқ бўлгани боис имкон бўлмаса, «шаққ» шаклида, яъни, ерма гўр кавлаб, дафн этиш ҳам мумкин. Бунда ариқ қазигандек ер очилади ва икки ёни хом ғиштлар билан уриб чиқилади. Маййит қўйилгач, устига тегмайдиган қилиб ёғоч, тахта ёки шох-шаббалардан «шип» ясаб, устидан тупроқтортилади.

«Оламгирия», «Меърож»

411-ФАТВО

Шайх Абу Бакр Муҳаммад ибн Фазл (р.х.)нинг берган фатвосига кўра, баъзи юмшоқ тупроқли ерларимизда лаҳад ёки ёрма қабр кавлашнинг имкони бўлмагани учун нимадан бўлса ҳам тобут (қути, сандиқ) ясаб, маййитни унга солиб кўмиш мумкин. Агар темирдан ясалса, унинг ичига биринчи тупроқ тўшалади, устки қисми ёрма қабр усти каби ёпиб, лой билан суваб қўйилади. Маййитнинг ўнг ва чап томонларига хом ғишт терилади. Шундай қилинса, лаҳадга ўшатирилган бўлади. Лаҳадга пишиқ ғишт ишлатиш макруҳдир.

«Оламгирия», «Қозихон»

412-ФАТВО

Аёл киши мурдасини лаҳадга қўйишга ҳаммадан кўра унинг маҳрамлари ҳақлироқ ва яхшироқдир. Агарда улардан кейин маҳрам бўлмаган қариндошлари авлодир. Улардан ҳеч ким бўлмаса ёки қўйишни уддалай олмаса, бегоналар қўйиши жоиз бўлади. Аёллар қабрга туширилмайди.

«Оламгирия», «ал-Баҳр», «Муҳит»

413-ФАТВО

Қабр ердан бир қарич баланд қилиб кўтарилиб қўйилади. Устки қисми нам ўтказмайдиган қурилиш воситалари билан беркитилмаслиги тавсия этилади. Қабр устига иморат қуриш,

устида ўтириш, ухлаш, босиб юриш, таҳорат ушатиш, кўкариб турган гиёҳларни юлиш ёки чорва молларини ўтлатиш макруҳ ишлардан саналади. Қабр тоши ўрнатиш ва маййит тўғрисида баъзи муҳим маълумотларни ёзиб қўйишга айрим уламолар жоиз деб фатво берганлар.

«Қозихон», «Оламгирия»

Изоҳ:

Мақбара шиклаш, қабр тоиш қўйиб, унга ёзувлар битиш масаласидаги уламоларнинг ихтилофи асосан оддий мусулмонларнинг қабрлари тўғрисида бўлган. Аммо машҳур азиз-авлиелар, дунёга танилган олиму-уламоларнинг қабрлари эса, зиёратчилар руҳий таассурот олсин, кейинги авлод учун уларнинг мазорлари ибрат манбаи бўлсин, деган эзгу мақсадда ўзлари васият қилмаган ва хоҳламаган бўлсалар-да, бошқалар томонидан тикланса, обод қилинса, бунинг зарари йўқ, балки кўп манфаатли жиҳатлари борлиги учун рухсат берилган.

414-ФАТВО

Тириклик вақтида ўзи учун қабр кавлатиб қўйишнинг зарари йўқ, аксинча, бу савобли ишдир.

«Оламгирия», «Музмарот»

415-ФАТВО

Дафндан кейин дарҳол тарқаб кетмай, бироз вақт дуо, тиловати Қуръон билан ўтириш мустаҳаб ишлардандир. Имом Муҳаммад (р.х.) қабристонда Қуръон тиловат қилишнинг кароҳати йўқ, деб фатво берган. Машойхларимиз бунинг маййитларга фойдаси бўлгани учун шу фатвони қабул қилганлар.

«Оламгирия», «Музмарот», «Жавҳара»

416-ФАТВО

Зарурат юзасидан бир қабрга икки-уч кишининг жасади дафн этилиши мумкин. Агар улар турли жинсдан бўлсалар, қибла томонга катта ёшдаги эркак, ундан кейин норасида ўғил бола, уйдан кейин аёл киши қўйилади ва ораларини ажратиб туриш учун тупроқ ташланади.

«Оламгирия», «Муҳит»

417-ФАТВО

Қабрдаги маййит чириб, тупроққа айлангани маълум бўлса, шу қабрга бошқа маййитнинг қўйилиши мумкин. Шунингдек, бу каби қабрлар ўрнида деҳқончилик қилиш ва иморат солиб, фойдаланиш жоиздир.

«Оламгирия», «Табйин»

418-ФАТВО

Маййит қиблага қараб ётқизилмаган ёки чап ёни билан ётқизилган ёхуд боши оёқ томонга қилиб қўйилгани маълум бўлса, қаралади — агар лаҳаднинг оғзи ғишт билан беркитилган бўлса-ю, тупроқ тортилмаган бўлса, очиб суннат бўйича ўзгартириб чиқилади. Аммо тупроқ тортилгандан кейин билинса, қабр очилмайди.

«Оламгирия», «Табйин»

419-ФАТВО

Қабр ичида кимнингдир қиймати бир дирҳамлик бирор нарсаси қолиб кетган бўлса ҳам тупроқ тортилган бўлса-да, қайта очиб, бировнинг омонати қайтарилади.

«Оламгирия», «Қозихон», «ал-Баҳр»

Изоҳ:

Бир дирҳам тилла 3,12 г.

420-ФАТВО

Мусибат етган хонадон эгаларига уч кунгача бир марта таъзия билдириб қўйишлик яхши ишлардан саналади. Таъзия билдириш деганда «Марҳум ёки марҳумани Аллоҳ ўзининг раҳмати ва мағфиратига сазовор қилсин, гуноҳларини кечирсин. Сизга Аллоҳ сабр берсин», каби сўзлар билан дилларга тасалли бериш тушунилади. Муслмон одам кофирга ва кофир одам муслмон кишига ўзига яраша сўзлар билан таъзия билдириши жоиз.

«Оламгирия», «Музмарот», «Заҳирия», «ас-Сирож»

421-ФАТВО

Кимнингдир вафот этиши билан мусибат етган хонадон аҳли уйдан чиқмай, уч кунгача аза тутиб ўтиришлари ва таъзияга келувчиларни кутиб-кузатиб туришлари мумкин. Фақат дарвоза олдида курси ва тўшакларда ўтириб ёки тик туриб, таъзиячиларни кутиш энг хунук одатлардандир.

«Оламгирия», «Заҳирия»

Изоҳ:

Бунга қараганда бизнинг шу каби одатларимизни ислоҳ этиш лозимга ўхшайди. Ҳақиқатан, дарвоза олдида таъзиячи кутиш дегани, албатта, ҳаммининг келиши шарт, дегандек бўлади. Аммо дарвозани очиқ қолдириб, уч кунгача ичкарида ўтириш эса, биринчидан, камтарлик аломати. Зеро, камтар одам одамларни овора қилиш, вақтларини олишдан иложи борича ўзини сақлайди. Таъзияга кела олмаганлардан хафа ҳам бўлмайди. Иккинчидан, кўчадан шошилинич равишда ўтиб бораётган вақти танг кишилар хижолатсиз ўтади. Таъзияга келиш ҳам холис бўлади.

422-ФАТВО

Аза туфайли аёлларнинг қора кийим кийишларининг зарари йўқ. Эркакларга бу мумкин эмас. Аммо мусибатга тоқатсизлик қилиб, юз ва кўлларини қорага бўяш, ёқа йиртиш, юзни тирнаб қон чиқариш, бошига тупроқ сочиш, сон ва кўкракларига уриб фарёд солиш, қабристонга чироқ ёқиш каби ишлар ботил ва жоҳилият одатларидандир.

«Оламгирия», «Музмарот»

423-ФАТВО

Мусибатзада хонадон аҳли учун таом тайёрлаб едириш жоиз. Учунчи куни зиёфат бериш ножоиз ишлардандир.

«Оламгирия», «Табйин», «Татархония»

Изоҳ:

Мусибат аҳлининг кўнглига овқат тайёрлаб ейиш сиғмайди. Шунинг учун қўшнилар таом ҳозирлаб, бериб турсалар, айни савоб иш қилган бўладилар. Ҳатто майит чиққан хонадонда шароит кўтарса, бир чеккада қозон осиб, овқат тайёрлаб, мусибат аҳли, узоқдан келган меҳмонлар, хизмат билан овора бўлиб, чиқиб овқатланиб келишга имконият тополмай турган кишиларга ҳам берилса, бунинг ҳеч қандай зарари йўқ. Фақат исрофгарчилик бўлмаса, тўй зиёфатига ўхшаб қолмаса бўлгани. Зеро, зарурат юзасидан енгиллик бахш этиш динимизга хос хусусиятлардандир.

424-ФАТВО

Ўзини ёки мол-мулкани душман ва ўғридан ҳимоя қилаётиб нима биландир ўлдирилса, муслмонлар ёхуд зиммийларнинг жонини сақлаб қолиш ҳаракати асносида ўлдирилса, душманнинг ўт очиши билан кемадаги муслмонлар куйиб ўлса, уларнинг ҳаммаси шаҳид

ҳисобланади. Улар ювилмасдан, кийимлари билан бирга жаноза ўқилиб, дафн этиладилар. Кийимларида қондан бошқа нажосат бўлса, ўша жойи ювилади. Кафанликка ярайдиган кийимларидан бошқа барча нарсалари ечиб олинади.

«Оламгирия», «Муҳит»

425-ФАТВО

Шаҳарда қотили номаълум жасад топилса ёки жанг майдонида оғир яраланиб, ташқарига тирик ҳолда чиққач, дунёвий гапдан гапириб, овқатланиб, бирор ичимлик ичиб ёки ухлаб, даволаниб, васият қилиб, салқинлаб ёки бир намоз вақти ўтгунича тирик туриб, сўнфа жон берса, бу каби шаҳидлар ювилиб, кейин жанозалари ўқилади. Боғийлик ва қароқчилик қилгани туфайли ўлим жазосига маҳкум этилганлар ювиладилар, лекин уларга жаноза ўқилмайди.

«Мухтасар», «Оламгирия»

426-ФАТВО

Мозор ва қабристонларни зиёрат қилиш эркак ва аёлларга баробар жоиз, ҳатто, савобли ишлардандир. Пайшанба, жумъа ва шанба кунлари зиёрат қилинса, маййитлар сезиб тураркан. Фақат зиёрат одобларига риоя қилиниб, бидъат ишлардан сақланиш шарт.

«Раддул-муҳтор» матни ва ҳошияси

427-ФАТВО

Мозор ва қабристон зиёратининг одобларидан бири — маййитнинг оёқ томонларидан келиб, салом бергач, тик турган ҳолда дуо қилишдир. Пайғамбаримиз (а.с.) «Жаннатул Бақе» қабристонини зиёрат қилганларида шундай қилар эдилар. Агар оёқ томондан келишнинг имкони бўлмаса, бошқа томонлардан келиш мумкин. Салом бергандан кейин шундай дейди: «Ассалому алайкум, дора қавмин мўминин. Ва инно ин шоаллоҳу бикум лоҳиқун». Агар арабча айта олмаса, унинг таржимаси: «Ассалому алайкум, эй мўминлар диёри! Биз ҳам, иншоаллоҳ, сизларга қўшилажакмиз». Шундан кейин билса «Ёсин» сураси ёки ўн бир марта «Ихлос» сураси ёхуд билган сура ва оятларини ўқиб, савобини маййитлар руҳига ҳадя этади.

«Раддул-муҳтор» матни ва ҳошияси

428-ФАТВО

Кимики, нафл рўза тутиб ёки нафл намоз ўқиб, хайр-садақа қилиб, савобини маййитлар руҳига ҳадя этса, Аҳли сунна вал-жамоа эътиқодига кўра, юборган савоби уларга етади.

«Раддул-муҳтор» ҳошияси

429-ФАТВО

Қуръон тиловатининг савобини Пайғамбаримиз (с.а.в.)га ҳадя этиш жоизлигига кўпчилик уламолар иттифоқ қилганлар.

«Раддул-муҳтор» ҳошияси

430-ФАТВО

Ўлимидан олдин ўзи учун кафан тайёрлаб қўйгани каби қабр кавлатиб қўйиши ҳам жоиз, балки савобли ишдир. Умар ибн Абдулазиз, Рубайийъ ибн Хайсам ва бошқа улўф зотлар шундай қилган эканлар.

«Раддул-муҳтор» матни ва ҳошияси

431-ФАТВО

Мусибат етган хонадон аҳли ва қариндошларининг йиғлашлари мумкин. Фақат оғизларидан куфрона, шикоятмуз гаплар чиқмаслиги шарт. Агар Аллоҳдан нолиб йиғласалар қаттиқ

гуноҳкор бўлурлар. Мабодо маййит йиғлашга васият қилган бўлса, у ҳам қабрида азобланади.
«Раддул-муҳтор» матни ва хошияси

432-ФАТВО

Маййитнинг пешонасига «Бисмиллоҳир Раҳмонир Раҳим», кўкрагида «ло илоҳа иллаллоҳу Муҳаммадун Расулulloҳ», деб сиёҳ билан эмас, қуруқ кўрсатгич бармоқ билан ёзиб қўйишлик фойдадан холи эмаслигида йирик уламолар иттифоқ қилганлар. Лекин пешона, кафан, кўкрак каби жойларга оят ва Аллоҳнинг номларини сиёҳ билан ёзиб қўйишга кўпчилик уламолар рухсат берсалар, айримлари чириб, йирингта айланадиган жойда оят ва Аллоҳнинг исмлари ёзилмагани маъқул, деб қаршилиқ билдирганлар.

«Раддул-муҳтор», «Наводирул-усул»

433-ФАТВО

Бошқа жамоат билан ўқиладиган намозларда биринчи сафда туриш афзал, жаноза намозиде эса, охирги сафда туриш афзал. Зеро, бу тавозе (камтарлик) белгисидир.

«Баззозия»

434-ФАТВО

Маййит қабрга қўйилиб, қарор топгандан кейин Мункар ва Накир аталмиш икки фаришта келиб, у билан савол-жавоб қилиши ҳақ. Агар йиртқич еб кетган бўлса ҳам, унинг қорнида сўроқ қилинади. Узоқ жойга олиб кетиш учун бирор қутига ўхшаган нарсага солиб қўйилган маййит то-олиб борилиб, дафн қилинмагунича сўроқ қилинмай туради. Барча омонат руҳи топширилган инсон сўроқ қилинади. Ҳатто чақалоқ ҳам бундан мустасно эмас. Унинг жавоб беришида Аллоҳ таоло илҳом билан ёрдам беради.

«Баззозия»

435-ФАТВО

Масжидга харж қилиш учун одамлардан тўпланган пул маблағини масжид ходими ўзининг шахсий эҳтиёжига ишлатиб, сўнгра ўринга-ўрин ўзининг маблағидан тўлаб қўйиши жоиз эмас.

«Баззозия»

436-ФАТВО

Маст қилувчи ичимлик ичиб маст бўлган ҳолдаги мусулмон одамни номаълум шахс зулман (ноҳақ) уриб ўлдириб кетган бўлса, у шаҳид ҳисобланадими ёки йўқми, деган масалада ҳанафий ва шофий мазҳаблари уламолари шаҳид бўлади, деб жавоб айтганлар. Далил сифатида шаҳидликнинг шартлари унда топилди. Маст ҳолда бўлмасин ёки гуноҳ устида ўлдирилган бўлмасин, деган шарт ҳеч қаерда қайд этилмаган, деб таъкидлайдилар. Шартлар мукаллафлик (яъни, оқил, болиғ, мусулмон бўлиш), зулман қатл қилиниш, хун тўланмаслиги, жунуб бўлмаслик ва иртисос бўлмаслиги.

«Фатовойи хайрия», «Шарҳи ар-Равз»

437-ФАТВО

Маййитлар қабрлари бир-биридан узоқ ёки яқин бўлишидан қатъий назар ўзаро зиёратлашиб турадилар. Бу хусусда ҳадислар ворид бўлган. Тирикларнинг қилиб юргагн яхши-ёмон ишлари вафот этган яқинларига кўрсатиб турилади. Тирикларнинг қилаётган амаллари Аллоҳга душанба ва пайшанба куни, пайғамбарлар ва авлиёларга жумъа куни кўрсатиб турилади. Уларнинг яхши ишларидан улар шодланадилар.

«Баён лин-нос»

438-ФАТВО

Дафн этилган марҳум ва марҳумаларнинг руҳлари ўз жасадлари билан алоқадордирлар. Уларнинг ўзаро алоқаси уйқудаги одамнинг ўз руҳи билан бўладиган алоқасидан ҳам кучлироқдир. Мўминларнинг ҳам, кофирларнинг ҳам руҳлари ўз жасадлари ҳузурида, қабристон ҳудудида бўлиб туришлари тўғрисида ривоятлар бор. Шунингдек, баъзи солиҳ кишиларга марҳумларнинг вафот этганларидан кейинги кечирган ҳолатлари аён қилинган.

«Баён лин-нос»

439-ФАТВО

Оят ва ҳадисларга кўра, сеҳр-жоду қадимдан бор нарса. Уни ёмон ниятда ўрганиш, ўргатиш ва шуғулланиш, Аллоҳнингхоҳишисиз ҳам таъсир этади, деб эътиқод қилиш кабира гуноҳлардан ҳисобланади. Моҳиягини билиб олиш учун ўрганиб қўйиш, одамларнинг мушкулини осон қилиш мақсадида ундан тўғри фойдаланишга Имом Бухорий, Имом Шофийи каби мужтаҳид олимлар рухсат берганлар. Пайғамбаримиз (с.а.в.) яҳудий Лабид ибн ал-Аъсам томонилан сеҳрланганлари тўғрисида уламолар ихтилоф қилганлар. Бу хусусда қатъий ҳукм чиқарилмагани маъқул.

«Баён лин-нос», «Тафсири Розий»

440-ФАТВО

Дуохонлик, азоимхонлик, дам солиш каби одатлар қадимдан ҳамма халқда мавжуд. Бу нарсалар ичида шаръан рухсат этилган ва этилмаганлари бор. Исломотаълимоти бу ишлардан шариатга зидларини тақиқлаган, мос келадиганларини аниқлаб берган. Масалан, дуохон ёки азоимхон беморга ёки бошига бирор ташвиш тушган кишига оятлардан ўқиб, дам солса, ҳадисларда келган дуолардан ўқиб, шифо тиласа, жоиз, балки, суннат. Аммо куфрона сўзлар, маъносиз тўқима дуолар ўқиб дам солиш тақиқланади. Ибн Ҳажар ал-Асқалоний сўзига кўра, уламолар ижмоъ қилганларки, дам солишнинг уч шarti бор:

1. Аллоҳнинг каломидан, исм ва сифатларидан ўқиш;
2. Араб тилида ёки бошқа тилда бўлса ҳам маъноси шаръий бўлиши;
3. Дуо ва дам солиш мустақил равишда таъсир қилмаслиги, балки, Аллоҳнинг изни ва тақдири билан таъсир қилади, деб эътиқод қилиш.

«Баён лин-нос»

441-ФАТВО

Оятлар, Аллоҳнинг исм ва сифатлари ёзилган туморларни тақиш ҳанафий, моликий, шофийи ва ханбалий мазҳаблари уламолари наздида жоиз саналган. Бу тўғрида тақиқ келган ҳадис ширк ёзилган туморларга оид, деб таъвил қилганлар. Эзиб-ички тўғрисида, агар оятлардан бўлиб, уни ёзгач, сув билан ювиб, ичилса ёки ювинилса жоизлиги таъкидланган. Ибн Аббос (рз.) туғишга қийналган аёлга шундай қилишга буюрганлари нақл қилинган.

«Баён лин-нос», «ал-Мавсуа ал-фиқҳийя»

442-ФАТВО

Касалликнинг соғ одамга юқиши мумкинлиги ҳадиси шарифдан маълум. Унда «Бирор ерда вабо касали тарқалгани ҳақида эшитиб қолсангиз, у ерга борманг. Ўзингиз яшаётган жойда вабо тарқалса, ундан қочиб чиқиб кетманг» дейилган. Бошқа бир ҳадисда: «Касал юқиши йўқ нарса...», — дейилган. Лекин бу ҳадисда Аллоҳнинг изни ва тақдирисиз юқиш йўқ, деган маънони назарда тутганлар, деб таъвил қилинади.

«Баён лин-нос», «Зодул-маод»

443-ФАТВО

Хатми Қуръон, худойи ёки эҳсон номи билан қори ва муллоларни уйига таклиф этиб, амри маъруф, наҳйи мункар, тиловат қилинган, меҳмонларни кузатиш асносида қори ва муллоларга мезбон томонидан берилган пул ёки бошқа нарсаларни олиш жоизми, деган масалада мутааххирин уламолар, жумладан, Имом Сарахсий, Мавлоно Абдулхай (рх.)лар агар олдиндан шу нарсаларни бериш шарти билан келган бўлсалар жоиз эмас. Аммо ҳеч қандай шартсиз, мезбон ўзи кўнглидан чиқариб, ҳадя тариқасида берса олиш жоиз, деб фатво берган эканлар.

«Айнул-илм», «Комилия»

444-ФАТВО

Дафн этилган маййит шаръий узр билан очилиб, бошқа жойга кўчириб, дафн этилиши мумкин. Масалан, эгасидан рухсат олинмаган бировнинг дафн этилган бўлиб, ер эгаси норозилик билдириб турган бўлса, қабр остини намлик ёки сув эгаллаган бўлса ёки ғайридинлар юртига дафн этилган бўлса. Ҳанафий мазҳабида бўлган Малика Шоҳсувор (охирги Усманий халифа Султон Абдулмажид-П нинг хотини) Франдия қабристонидан олиб келиниб, Мисрга дафн этилгани тарихдан маълум.

«Дорул-ифто», Миср, «Саҳиҳи Бухорий», «Оламгирия»

445-ФАТВО

Маййитнинг қорнини ёриш масаласида, шаръий узр билан бўлса, жоиз дейилган. Масалан, маййит захарланиб ўлган бўлса, уни аниқлаш, гумон қилинган одамни тўхматдан халос қилиш каби сабаблар билан ички аъзолари очиб текшириб кўрилиши жоиз.

«Дорул-ифто», Миср

446-ФАТВО

Тирик инсоннинг бирор аъзосини шу аъзога муҳтож беморнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун тиббий амалиёт билан кўчириб ўтказиш жоиз. Лекин шу шарт биланки, аъзо берувчининг ҳаётига зарар етмаса, мажбуран эмас, ихтиёрий равишда берса, шундан бошқа муолажа мумкин бўлмаса ва амалиёт ҳар икки томон учун муваффақиятли чиқиши одатда бўлиб турган бўлса.

Ислом фикҳи академияси йиғилишининг қарори.

Макка, 1985

447-ФАТВО

Ўлик инсоннинг бирор аъзосини шу аъзога муҳтож беморнинг ҳаётини сақлаб қолиш учун тиббий амалиёт билан кўчириб ўтказиш жоиз, балки авлодир. Фақат аъзоси олинувчи маййит тириклигида рухсат берган бўлиши шарт.

Ислом фикҳи академияси йиғилишининг қарори.

Макка, 1985

448-ФАТВО

Тирик инсон организмнинг бирор қисмини ўзининг бошқа бир жойига кўчириб олиб ўтказиш зарурат юзасидан жоиз. Масалан, териси, суюгидан олиб бошқа-жойига улаш, ямаш мумкин.

Ислом фикҳи академияси мажлисининг қарори.

Макка, 1985

449-ФАТВО

Беморнинг жисмоний соғлиғини тиклаш мақсадида сунъий суяклар ўрнатиш, юрак, ўпка, жигар каби ички аъзоларга тутқичлар ясаб қўйдириш жоиз.

*Ислом фиқҳи академияси мажлисининг қарори.
Макка, 1985.*

ЗАКОТГА ДОИР ФАТВОЛАР

450-ФАТВО

Бойлиги шариат белгилаб қўйган маълум бир миқдорга, яъни, нисобга етган мусулмон киши бир йил ўтиши билан аслий ҳожатларидан ортиқча бойлигининг қирқдан бир қисмини, яъни, 2,5 фоизини шаръан белгилаб қўйилган жойларга бериши фарзи айнди. Нисоб 84 гр. тилла қиймати билан баробар маблағдир. Закотни беузр кечиктириб бериш гуноҳдир. Закотни ажратаётган ёки бераётган пайтда ният қилиш шарт. Демак, шу ажратган ёки бераётган нарсам садақа ёки эҳсон эмас, закотдир, деб ният қилинади. Аммо йилнинг охирига келиб, шу бир йил мобайнида берган садақаларимни закот деб ният қилдим, деса, бу нияти ўтмайди. Бутун бойлигини садақа қилиб юборса, ният шарт эмас. Закотга ҳам ўтаверади.

«Оламгирия», «Мухтасар»

451-ФАТВО

Фақир кишига берган қарздан кечиб юборса, ўша қарзда турган бойлигидан берадиган закотидан қутилади. Агар бир қисмидан кечса, ўша қисмидан "берадиган закоти соқит бўлади. Агар БОЙ кишидаги қарзини унга ҳадя қилиб юборса, унинг закоти соқит бўлмайди.

«Оламгирия», «Табйин»

452-ФАТВО

Бир фақирга бой киши фалон кишига берган қарзимни бориб, ўзинга олгин, деб закотни ният қилса жоиздир.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

453-ФАТВО

Мискинга пул бериб, тилида ҳиба (ҳадя) ёки қарз, деб айтиб, дилида закот, деб ният қилса, закотга ўтади.

«Оламгирия», «ал-Баҳр», «Қуня»

454-ФАТВО

Тўлиқ бир йил мажнун (жин теккан, руҳий қасал-ликка учраган) бўлса, закот вожиб эмас. Аммо бир йил беҳуш ётган бойга закот вожиб. Йилнинг боши ва охирида мажнунлиги кетган бўлса, закот вожиб бўлади.

«Оламгирия», «Жавҳара», «ал-Кофий», «Қозихон»

455-ФАТВО

Гаровга қўйган бойлиги модомики, гаровга олган киши қўлида экан, ундан закот бериш вожиб эмас.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

456-ФАТВО

Яшабтурган уйлари, кийиб турадиган кийимлари, уй жиҳозлари, минилиб турган улов, озиқ-овқат, пардоз буюмлари (агар тилла, кумушдан ясалмаган бўлса), гавҳар, маржон, ёқут, зумрад (агар сотиш учун сақланмаётган бўлса), олимнинг фойдаланиб турган китоблари, касб-ҳунар асбоблари каби нарсалардан закот берилмайди. Бўёқчининг идишдаги бўёқлари, тери ошловчининг идишдаги ёғларидан закот берилади. Кирчинингсовунларидан закот берилмайди.

«Оламгирия», «Жавҳара», «Кифоя»

457-ФАТВО

Фиқҳ илми билан шуғулланадиган олимнинг уйдаги китоблари жуда катта маблағга тенг бўлса ҳам агар улардан фойдаланиб туришга муҳтож бўлса, бу китоблардан закот бериши вожиб эмас. Лекин зарур бўлмайдиган китобларининг қиймати нисобга етса, улардан закот бериши вожибдир.

«Оламгирия», «Мабсут»

458-ФАТВО

Одамлардан қарздор одам агар бойлигидан қарзига берадиган бўлса, нисобдан камайиб қоладиган бўлса, унга закот вожиб эмас. Масалан, бировдан бир нисоб миқдорида қарз олган, лекин қўлида беш нисоб миқдорида бойлиги бор. У тўрт нисоб ҳисобидан закот беради. Аммо назр, каффорат, фитр садақаси, ҳаж пули каби Аллоҳнинг ҳақлари ҳам зиммасидаги қарзи ҳисобланади. Лекин бу қарзлар закотга тўсқинлик қилмайди. Яъни, мазкур жойларга сарф қилса, нисобдан камайиб қолиш эҳтимоли бўлса ҳам закот бераверади.

«Оламгирия», «Муҳит»

459-ФАТВО

Бўйнига олмай юрган қарздорга қарши ҳужжати йўқ одам бир неча йилдан кейин ҳужжатга эга бўлиб қолса ва қарзни ундириб олса, ўтган йиллар учун закот вожиб эмас.

«Оламгирия», «Табйин»

460-ФАТВО

Қарздор узоқ жойга қочиб кетса, қаралади - агар қарз берган одам уни топиб келишга қодир бўла туриб, ҳаракат қилмаса, закот соқит бўлмайди. Топиб келишга имконияти бўлмаса, ундаги пулдан закот бермайди.

«Оламгирия», «Муҳит»

461-ФАТВО

Закотда йил ҳижрий сана ҳисоби билан ўлчанади (354 кун). Йилнинг боши ва охирида закот нисоби мавжуд бўлиб, ўртасида нисобдан камайиб туриши закотни соқит қилмайди.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

462-ФАТВО

Йил давомида тижорат молларининг жинслари ўзгартириб турилиши закот бериладиган йилнинг ҳам ўзгариб, янгиланиб туришига сабаб бўлмайди. Аммо чорва моллари йил давомида алмаштириб турилса, йил ҳисоби охиргисидан бошлаб эътиборга олинади.

«Оламгирия», «Муҳит»

463-ФАТВО

Нисоб эгасининг бойлигига йил давомида қайси йўл билан бўлса-да, фойда қўшилиб борса, ҳаммаси умумий бойлигига қўшилиб, закот ажратилаверади. Масалан, тижоратдан тушган фойда, мерос, ҳадя йўли билан тушган маблағлар каби. Аммо қўй, эчки, туя каби бошқа жинсдан қўшилган нарсалар қўшилмайди. Йил тўлиши билан тушган маблағ ва фойдалар янги йил ҳисобидаги нисобга қўшиб ҳисоблаб борилади. Яъни, бир йил тўлмагунчаулардан закот берилиши вожиб эмас. Лекин тўлмаган йил ва кейинги бир неча йил ҳисобидан бир нисоб эгаси бўлган одам олдиндан закотларини бериб қўйиши мумкин.

«Оламгирия», «Жавҳара», «Мухтасар», «Қозихон»

464-ФАТВО

Йил давомидаги фойда ва қўшимча даромадлар нисобга етган бойлигига қўшилади.

Нисобга етмаган бойлигига қўшиб ҳисобланмайди. Агар нисобга етмаган молига янги даромадни қўшганида нисобга етадиган бўлса, қўшиб шу кундан бошлаб иил ўтишини кутади.

«Оламгирия», «Бадое»

465-ФАТВО

Нисобга етган чорва молларига йил тўлиши билан закотини бериб бўлгач, молларни сотиб юборса, ярим йил тўлган мавжуд пулни нисобга қўшиб ҳисоб-лайдими ёки йўқми, деган масалада Абу Ҳанифа (р.х.) наздида қўшиб ҳисобламайди, балки, унга янгидан йил ҳисобини бошлайди. Аммо Абу Юсуф билан Имом Муҳаммад (р.х.)лар наздида молларнинг пулини ҳам мавжуд нисобга қўшиб, икки нисобга закот беради. Бу ихтилоф чорва моллари алоҳида нисобга етган тақдирда эътиборга олинади. Борди-ю, нисобга етмаган бўлса, ҳаммаларининг наздида ҳам нисобга қўшиб ҳисобланаверади.

«Оламгирия», «Жавҳара»

466-ФАТВО

Ерининг харожини (закотини) тўлаб бўлгач, сотиб юборса, пулини аслий нисобга қўшиб ҳисоблаб, закот ажратади.

«Оламгирия», «Бадое»

467-ФАТВО

Пул маблағи нисобга етгач, закотини бериб, қолган пулга чорва молларини сотиб олса, мулкидаги бошқа чорва молларига-қўшиб ҳисобламайди. Зеро, у закоти берилган молдир. Бу Абу Ҳанифа (р.х.) сўзларидир.

«Оламгирия»

468-ФАТВО

Тижорат нияти билан боқаётган қўйларининг қиймати нисобга етар эди. Лекин улар йил тўлмай туриб ўлиб қолди. Уларнинг териларини шилиб, ошлаб, қийматини ҳисобласа, нисобга етаяпти. Йил тўлиши билан ундан закот беради.

«Оламгирия», «Қозихон»

469-ФАТВО

Тижорат нияти билан сақланаётган мева шарбати бир йил ўтмасдан майга, сўнгра сиркага айлангач, қиймати нисобга етса ҳам йил охирида ундан закот берилмайди.

«Оламгирия», «Қозихон»

470-ФАТВО

Икки нисоб эгаси пулини яхши ҳисоблаб кўрмай икки ярим нисоб ҳисобидан закот бериб бўлганидан кейин билиб қолса, икки нисобдан ортиғини кейинги йил ҳисобига ўтказиб қўяверади.

«Оламгирия», «Муҳит»

471-ФАТВО

Турли нав чорва моллари нисобга етган одам уларнинг бир-икки навидан закот берганидан кейин шу закоти берилган моллар ўлиб қолса, берган закоти қолган молларининг закотига ўтмайди.

«Оламгирия», «Муҳит»

472-ФАТВО

Йил тўлмай олдиндан берилган закотни қабул қилган фақир йил-охирига етмай бой бўлиб қолса, ё ўлиб қолса ёки диндан қайтиб муртад бўлса, берилган закот ўз кучини йўқотмайди.

«Оламгирия», «ас-Сирож»

473-ФАТВО

Закот фарз бўлган одам уни адо этмай туриб вафот топса, закот соқит бўлади.

«Оламгирия», «Муҳит»

474-ФАТВО

Чорва молларининг эркагу урғочисидан нисобга етгач, закот берилади. Лекин шарти ярим йилдан ортиқ далада, ўтлоқда боқилган бўлиши ва мақсади сутидан фойдаланиш, наслини кўпайтириш, семиртириш, баҳосини ошириш бўлиши белгиланган. Ҳайвонларни боқишдан мақсади уларда юк ташиш, миниш бўлса, закот вожиб бўлмайди.

«Оламгирия», «Муҳит»

475-ФАТВО

Чорва молларини сотиб фойдаланиш, яъни, тижорат нияти билан боқаётган бўлса, уларнинг қийматини пулга ҳисоблаб, закот чиқаради, неча бош эканига қараб эмас.

«Оламгирия», «Бадое»

476-ФАТВО

Чорва молларини тижорат нияти билан сотиб олиб, кейинроқ сотиш ниятидан қайтиб, боқишни ният қилса, шу кейинги ният қилган кунидан эътиборан йил ҳисобини бошлайди. Яъни нисобга етган бўлса, уларнинг қийматига эмас, неча бош эканига қараб закот ажратади.

«Оламгирия», «Муҳит»

477-ФАТВО

Чорва молларининг турига ва ададига қараб закот белгиланади. Масалан, ҳар бешта туяга бештадан қўй. 25 та туяга битта бир ёшдан иккинчи ёшга қадам қўйган бўталоқ. 36 та туяга икки ёшдан ўтиб, учинчи ёшга қадам қўйган бўталоқ берилади ва ҳоказо. Қўй ва эчкининг 40 тасига бир ёшлик битта қўй, 120 тага етгач, иккита қўй ва ҳоказо. Сигир 30 тага етгач, бир ёшлик бузоқ, 40 тага етгач, икки ёшдан уч ёшга қадам қўйган ғунажин ва ҳоказо. Ҳар бир урғочи отдан бир динор ёки нисобга етадиган қийматининг 40 дан бир фоизи берилади. Отлар эркак-урғочи аралаш бўлса, улардан закот берилади. Аммо фақат эркак отлар бўлса, улардан закот берилмайди. Лекин тижорат учун боқаётган бўлса закот беради.

«Оламгирия», «Мухтасар», «Кофий»

Изоҳ:

Чорва молларининг ададига қараб закот бериш тўғрисида батафсил тўхталмадик. Чунки бу тўғрида таржима қилинган фикҳ китобларида кенг мамумот берилган.

478-ФАТВО

Эшак, хачир, қоплон, ўргатилган итлардан тижорат учун сақланаётган бўлсагина закот берилади. Туя, сигир, қўй, эчкиларнинг бир ёшга тўлмаган болалари алоҳида боқиладиган бўлса, улардан закот берилмайди. Аммо уларга битта катта ёшлиси қўшилса ҳам ҳаммаси унга тобе бўлиб қолади ва нисоб учун ҳисобга олинади. Масалан, 39 та қўзи билан битта уч ёшга қадам қўйгани бўлса, бир қўй закотга ажратилади.

«Оламгирия», «Сирожия», «Ҳидоя»

479-ФАТВО

Тилла билан кумуш хоҳ ишлов берилган, тақинчоқ ёки буюм ҳолатига келтирилган, хоҳ ёмби ҳолида, хоҳ табиий қазилма ҳолатида бўлсин, нисобга етса, закот берилаверади. Тилланинг нисоби - 20 мисқол, яъни, 84 гр. Кумушнинг нисоби - 200 дирҳам. Бир дирҳамнинг вазни - 3,17 гр. Демак, 84 гр тилла нархи закот бериш вақтида неча сўмга тўғри келса, нисоб ўша миқдорда белгиланади.

«Оламгирия», «Хулоса», «ал-Фикҳ ал-исломий»

480-ФАТВО

Тилла билан кумушда қиймати эмас, вазни эътибор қилинади. Масалан, кумушдан ясалган кўзанинг оғирлиги 150 дирҳам, қиймати 200 дирҳам бўлса, закот вожиб бўлмайди. Тиллада ҳам мисқоллар вазни эътиборга олинади.

«Оламгирия», «Шарҳи Канз»

481-ФАТВО

Тилла ва кумуш бошқа металлар билан аралашган бўлса, аниқлаб кўрилади; агар тилла ва кумуш 50 фоиздан ортиғини ташкил этса, соф олтин ёки соф кумушдек эътибор қилинади. Кам келса, сохта ҳисобланади. Баробар келса, эҳтиёт жиҳатидан закот бериш тавсия этилади.

«Оламгирия», «Хулоса», «Қозихон»

482-ФАТВО

Тилла билан кумуш аралаш бўлса, қайси бирининг вазни нисобга етса, ўшанисидан закот берилаверади. Кумуши оз, тилласи кўп бўлса, ҳаммаси тилла деб баҳоланади.

«Оламгирия», «Табйин»

483-ФАТВО

Сариқ мис чақалар қанча кўп бўлса ҳам закот берилмайди. Аммо уларни тижоратга ишлатиш ниятида саклаётган бўлса-ю, миқдори нисобга етса, шундагина закот беради.

«Оламгирия», «Муҳит», «Шарҳи Виқоя»

484-ФАТВО

Тилла билан кумушнинг миқдори бир нисобга етгач, иккинчи нисобга етгунга қадар ҳар қирқ дирҳамидан бир дирҳам, тўрт мисқолидан икки қийрот қўшимча закот ажратади. Бу Абу Ҳанифа (р.х.) сўзлари. Икки имом ва Шофий (р.х.)лар наздида нисобдан ортиғидан ҳам қирқдан бир ҳисобида закот қўшиб берилаверади.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

485-ФАТВО

Тилла билан кумушнинг нисоблари комил бўлиши учун бошқа тижорат буюмларининг қиймати ҳам қўшиб ҳисобланади. Кумушнинг нисобини тўлдириш учун тилла унга қўшиб ҳисобланади.

«Оламгирия», «Мушшасар»

486-ФАТВО

Уй жиҳозлари, рўзгор буюмлари, асбоб-ускуналардан фақат тижорат учун сақланаётганларининг умумий қиймати нисобга етса, улардан закот берилади. Улар қайси жойда бўлса, ўша жойдаги нарх-наво билан ҳисоблаб чиқилади.

«Оламгирия», «Жавҳара»

487-ФАТВО

Дур, ёқут, гавҳар каби қимматбаҳо тошлар учун закот берилмайди. Аммо улар тижорат учун сақланаётган бўлса, закот берилади. Тилла ва кумуш тақинчоқсифатида ишлатилаётган бўлса ҳам нисобга етадиган бўлса, закот берилаверади.

«Оламгирия», «Жавҳара»

488-ФАТВО

Закот берган-бермагани ҳақида шак-шубҳа қилган киши, бермаган бўлишим керак, деб жазм қилиб, закотни қайтадан беради.

«Оламгирия», «Сирожия», «ал-Баҳр»

489-ФАТВО

Тижорат молларини бир хил жинсда ушлаб турмасдан бир неча бор бошқа жинсдаги молларга алмаштириб туришнинг закот нисобига таъсири йўқ. Яъни янгидан йил ҳисобини бошламайди, балки, бир хилдаги мол нисобидек ҳисоб қилинаверади. Шунингдек, нисобга бир йил тўлиши билан уни қарзга бериб юбориши ҳам закотни соқит қилмайди.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

490-ФАТВО

Туялардан закот берилганда эркагидан эмас, урғочисидан берилади. Қўйлардан берилганда эса, эркак-урғочисининг фарқи йўқ.

«Оламгирия», «Тухфа», «ас-Сирож»

491-ФАТВО

Закот, каффорат, фитр садақаси, ушр, назр каби тўловларда бериладиган нарса ёки ҳайвон ўрнига уларнинг қиймати миқдорида пул билан тўлаш ҳам мумкин.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

492-ФАТВО

Бойлиги закот нисобига етмайдиган камбағал одам закот беришни ҳавас қилиб, бировдан қарзга пул олиб, закотни адо этгач, ҳаракат қилиб қарзини узишга ақли етса, шундай қилгани афзал. Шу ният билан қарз олиб, закот бергандан кейин қарзни қайтармай туриб вафот этса, охиратда Аллоҳ таоло унга қарз берган кишини рози қилиб, қарздан озод қилишининг умиди бор. Аммо қарзни қайтаришга кучи етмаслигини била туриб, қарз олиши дуруст эмас.

«Оламгирия», «Муҳит»

493-ФАТВО

Бир киши иккинчи кишига закот нисобига етадиган пулни ҳиба тариқасида бергач, бир йил тўлиши билан берган ҳибасини қайтариб олса, ҳар икки томон ҳам шу йил учун закот бермайди.

«Оламгирия», «Қозихон»

494-ФАТВО

Бир киши закот бериш вақти кирганига қарамай, закот бермай юрган вақтида бир камбағал унинг бойлигидан рухсатсиз закот ниятида олиши мумкин эмас. Агар олса, молнинг эгаси ундан қайтариб олишга ҳаққи бор. Борди-ю, камбағал ишлатиб юрган бўлса ҳам барибир зомин бўлади. Яъни зиммасига тушади.

«Оламгирия», «Татархония»

495-ФАТВО

Подшоҳлик томонидан олинган турли йиғимлар ҳамда мусодара этилган молларни закот ҳисобига ўлказиш жоиз ёки ножоиз экани тўғрисида уламолар ихтилоф килишган. Дуруст гап шуки, мол эгаси закот деб ният қилса ўтади.

«Оламгирия», «Музмарот»

496-ФАТВО

Закот пулини ажратиб, қўлида ушлаб турган пайтида камбағаллар келиб, сўраб ўтирмай талаб кетишса, шунингдек, бераман деб турган закот пули қўлидан ерга тушиб кетиши билан бир камбағал келиб уни олса ва бунга бой рози бўлса, ҳар икки мисолда ҳам закот берган бўлади.

«Оламгирия», «Хулоса»

497-ФАТВО

Бой бир кишига пул бериб, нафл садақа сифатида тарқатиб юборишни буюргач, ўша пулни закот деб ният қилса ва шундан кейин бояги киши пулни садақа қилиб юборса, закотга ўтади.

«Сирожия»

498-ФАТВО

Бир бой ўз ҳисобидан бошқа бир бойнинг номидан закот бериб юборгач, у билиб ижозат берса, фақирга берган бўлиши шарти билан дуруст бўлади.

«Сирожия»

499-ФАТВО

Бойнинг камбағалда бир нисоб миқдорида қарзга берган пули бор. Унга закот нияти билан қирқдан бир миқдорда пул бериб, қолган қарзини ундириб олса жоиз эмас.

«Сирожия»

500-ФАТВО

Бойдан закот пули (қирқдан бир) миқдорида қарзи бор камбағалга ўша пулни закот нияти билан ҳадя қилиб юборса, закотга ўтмайди. Қарзини ундириб олишнинг шаръий ҳийласи қуйидагича: унга закот нияти билан пул бериб, сўнгра қарзини ундириб олади.

«Сирожия»

501-ФАТВО

Қўлида ярим нисоб бойлиги бўлиб, одамларда ҳам ярим нисоб миқдорида қарзга берган пули бор одам зиммасига закот беришлик вожибдир.

«Баззозия»

502-ФАТВО

Бировга омонатга пул қўйгандан кейин ўша одам ким эканини унутиб қўйган бўлса, закот берадиган вақти ўтиб кетгандан кейин омонат сақловчи одамнинг кимлиги эсига келса ва у нотаниш одам бўлса, ўтган йил учун закот бермайди. Борди-ю, у одам эскидан ўзининг таниши бўла туриб, эсидан чиқарган бўлса, эсига тушгандан кейин ўтган йил учун закот беради.

«Баззозия»

503-ФАТВО

Хотинига бериши вожиб бўлмиш маҳрнинг бир қисми насия қолдирилган бўлиб, эрнинг хотинига уни бериш нияти йўқбўлса, ўша маблағ ҳам бойлигига қўшиб ҳисобланиб, закот берилади.

504-ФАТВО

Бандалардан қистаб турилувчи қарзи бўлиши (башарти қўлидаги пулини қарзига берса, нисобга етмай қолса) закотни соқит қилади. Бунга берилмаган закот пули, ушр, харож, берилмаган савдо пули, ижара ҳақи, маҳрам саналмиш қариндошларнинг нафақаси киради. Қисталмай, виждонига ҳавола қилинувчи қарзлар закот бермасликка сабаб бўлмайди. Бунга назр, каффорат, ҳаж пули кабилар киради.

«Баззозия»

505-ФАТВО

Одамлардан қарздор, лекин ниятида уни адо этишлик бўлган одам бехос ўлиб қолса, қиёмат куни жавобгар бўлмайди. Зеро, қодир бўла туриб, тўлашни чўзгани йўқ.

«Баззозия»

Изоҳ:

Бу ерда гап қарзини узишга етадиган мерос қолдирмаган, шунингдек, отасининг қарзларини ўз зиммасига оладиган ўғиллари ёки бошқа одами бўлмаган қарздор тўғрисида кетмоқда.

506-ФАТВО

Абу Ҳанифа ва Имом Муҳаммад (рх.)лар наздида бой эрнинг камбағал хотинига закотберилмайди. Шунингдек, отаси бой бўлган норасида ўғилга ҳам берилмайди. Балоғат ёшида бўлса бериш жоиз. Яна бойнинг балоғатга етган камбағал қизига ҳам закот берилмайди.

«Баззозия», «Қозихон»

507-ФАТВО

Ўғли бой бўлмиш кишининг камбағал отасига закот бериши мумкин. Абу Юсуф (рх.) наздида, агар у бой оила қарамоғида яшаётган бўлса, унга закот берилмайди.

«Баззозия», «Қозихон»

508-ФАТВО

Бир неча ҳовлиси, дўконлари ва кўп миқдорда ғалласи бўлса ҳам ўзи ва оиласининг бир йиллик харажатиغا етиб-етмай турган бўлса, шундай одам ҳам закот олиши жоиз. Бу Имом Муҳаммад (рх.) сўзидир.

«Баззозия»

509-ФАТВО

Бир неча киши бир камбағалга закотларини бергандан кейин унинг қўлида нисоб миқдорида маблағ йиғилиб қолса, шундан кейин унга закот бериш жоиз эмас. Агар берилса, закот адо этилган бўлмайди. Аммо фақирнинг зиммасида қарзи бўлса, ўша миқдорга етгунича олиши жоиз.

«Баззозия»

510-ФАТВО

Фақирларга бериб келиш учун юборилган вакилга закот пули бериб юборилганидан кейин у закотни ўзининг балоғатга етган ва етмаган муҳтож фарзандлари ёки хотинига берса жоиз. Лекин ўзига ҳеч нарса олиб қолмаслиги лозим.

«Баззозия», «Қозихон»

511-ФАТВО

Закотни қарздор кишига бериш уни фақир кишига бергандан кўра яхшироқдир.

«Баззозия»

512-ФАТВО

Ҳовлидаги мевали дарахтларнинг мевасидан ушр берилмайди, балки даласидаги дарахтларининг мевасидан ушр берилади. Зеро, ҳовлидаги нарсалар ундаги иморатларга тобе ҳисобланиб, улардан закот ёки ушр олинмайди.

«Баззозия», «Қозихон»

513-ФАТВО

Харож бериладиган ерга ток экса, то ток мева беришга бошлагунга қадар токка эмас, балки фақат ерга харож тўлаб туради.

«Баззозия»

514-ФАТВО

Бойлигини даладаги ерига яшириб кўмиб қўйиб. сўнфа бир неча йил топа олмай юргандан кейин топса, ўтган йиллар учун ундан закот берилмайди. Аммо уйининг бирор жойига яшириб қўйган бойлигини бир неча йил топа олмай юрган одам топгач, ўтган йиллар учун ундан закот беради.

«Фуруқ ал-Каробисий», «Қозихон»

515-ФАТВО

Закотга тўртта ўртача қўй ўрнига вазнда уларга тенг келадиган учта семиз қўй бериш жоиздир. Аммо иккита қурбонлик қўйлари ўрнига битта семиз қўй бериш жоиз эмас.

«Фуруқ ал-Каробисий»

516-ФАТВО

Узоқ сафардаги бой киши мусофир бўлишидан қатъи назар юртида қолдирган бойлигидан закот беради. Зеро, унинг вакили ёки унга қарашли бошқа кишилар унинг изни ва буйруғи билан закотни беришларига имконияти бор.

«Қозихон»

517-ФАТВО

Бировга берган беш нисобга етадиган пул маблағидан бир йил ўтгач кечиб юборса, ўша маблағ закоти соқит бўлади.

«Қозихон»

518-ФАТВО

Қарз олган одамда нисобга етадиган ёки ундан ортиқ қарз пули бўла туриб, ўша миқдордаги пулни унга ҳиба (ҳадя) қилиб юборса ва уни закот деб ният қилса-қилмаса ундаги моли ҳисобидан закот берган бўлади.

«Қозихон»

519-ФАТВО

Баъзи фуқаҳолар наздида бир кунга етадиган озиқ-овқати бор ёки касб-ҳунар қилишга қодир ёхуд нисобнинг тўртдан бир миқдорича бойлиги бор кишиларнинг тиламчилик қилишлари жоиз эмас.

«Қозихон»

РЎЗАГА ДОИР ФАТВОЛАР

520-ФАТВО

Рўза уч турли бўлади - фарз, вожиб, нафл. Фарз саналувчи рўза икки хил - муайян фарз, яъни, Рамазон ойи рўзаси билан каффоратчун тутиладиган рўза ва Рамазон ойида узрли тутилмаган рўза қазоси. Вожиб ҳам икки хил - муайян назр ва қачон ҳамда қанчалиги тайин этилмаган назр. Қолган рўзалар нафл ҳисобланади.

Рўзанинг вақти тонг ёришган вақтдан бошлаб, то қуёш ботгунига қадардир. Саҳарлик қилаётганида тонг ёришгани ёки ёришмаганида шак қилиб қолса, дарҳол еб-ичишни тўхтатади. Борди-ю, еб-ичишда давом этаверса, лекин тонг ёришгандан кейин ҳам еб-ичишда давом этгани аниқ бўлмаса, рўзаси дуруст. Агар аниқланса, бир кунига бир кун қазосини тутуди. Каффорат лозим эмас.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир», «Табйин»

Изоҳ:

Бу масала тақвим, соат кенг жорий бўлмаган даврларга тўғри келади. Аммо бизнинг асримизда шак қилишга ўрин йўқ. Қўлида тақвими, соати бўла туриб, аниқ белгилаб қўйилган вақтидан кейин ҳам еб-ичаверса, албатта, рўзаси ҳисобга ўтмайди. Рўза каффорати бир кунига 60 кун рўза тутиш ёки 60 нафар мискинга таом беришдан иборатдир.

521-ФАТВО

Агар икки киши тонг отганига, яна икки киши тонг отмаганига гувоҳлик берганларидан кейин еб-ичишни тўхтатмаган бўлса, сўнгра олдингиларнинг гапи рост чиқса, ҳам қазо, ҳам каффоратни адо этади. Агар тонг отди, деб бир гувоҳ, тонг отмади, деб яна бир гувоҳ айтганидан кейин еб-ичса ва олдинги гувоҳнинг гапи рост чиқиб қолса, бир кун рўза қазоси вожиб бўлади. Каффорат вожиб бўлмайди. Зеро, тонг отганига битта гувоҳнинг гапи тўлиқ ҳужжат бўла олмайди.

«Оламгирия», «Қозихон»

522-ФАТВО

Қуёш ботди, деб икки киши, ботгани йўқ, деб икки киши гувоҳлик берганидан кейин оғзини очиб юборган рўзадорга қуёш ботмай туриб ифторлик қилгани маълум бўлиб қолса, қазо вожиб, каффорат вожиб эмас.

«Оламгирия», «Қозихон»

523-ФАТВО

Рўзанинг фарз бўлиш шартлари — ислом динида бўлиш, ақл, балоғат, соғлиқ, ўз юртида бўлиб, сафарга чиқмаган бўлиш, ният, ҳайз ва нифосдан пок бўлишдир. Ният аслида дил билан бўлади. Лекин тил билан ҳам айтиш суннатдир.

«Оламгирия», «Кофий», «Ниҳоя», «ан-Наҳр ал-фоиқ»

524-ФАТВО

Рамазон кечасида туриб, саҳарлик қилишнинг ўзи рўза нияти ўрнига ўтади. Зеро, дилига рўза тутишни келтириш ниятга ўтар эди. Саҳарлик қилган одамнинг дилига ўз-ўзидан рўза тутиш нияти келади. Бизнинг мазҳабимизда Рамазон тутагунча ҳар куни ният янгилаб турилади. Ниятнинг вақти қуёш ботган вақтдан бошлаб, то эртаси куни қиём вақтигачадир.

«Оламгирия», «Хулоса», «Қозихон»

Изоҳ:

Шунинг учун ифторлик дуосини ўқиётганда эртанги рўза ниятини ҳам қилиб қўйиш айна эҳтиёткорликдир. Зеро, саҳарликка тура олмаса, ўша нияти кифоя қилади.

525-ФАТВО

Рамазон рўзасини нафл нияти ёки умуман рўза нияти билан тутиш ҳам мумкин. Муайян назр, нафл рўза ниятининг ҳукми ҳам худди шундай. Лекин сафарда ва беморликда тутилган рўза учун қайси рўзага ният қилаётганини аниқлаб, тайин қилиб қўйиши шарт.

«Мухтасар», «Оламгирия», «ал-Жоме ас-сағир»

526-ФАТВО

Қазо рўзаси, каффорат учун тутиладиган рўза, тайин этилмаган назр рўзаси учун тонг отмасдан олдин тунда ният қилиш шарт.

«Мухтасар», «Ниқоя», «ас-Сирож»

527-ФАТВО

Рамазон ойи ҳилолини (биринчи куни чиққан янги ойни) якка ўзи курган одам, гарчи бошқалар буни инкор этсалар ҳам эртаси кундан рўза тутиши вожиб. Агар тутмаса, бир кун қазосини тутиб беради. Ҳайит ҳилолини якка кўрган киши ҳам, гувоҳлиги ўтмагани учун эртаси куни ҳам рўза тутади. Агар тутмаса, қазосини тутиб беради.

«Мухтасар», «Қозихон», «Ихтиёр»

Изоҳ:

Рўза ҳилоли учун ҳам, ҳайит-ҳилоли учун ҳам камида икки эркак ёки бир эркак билан икки аёл кишининг гувоҳлиги зарур. Бизнинг асримизда ҳилолни кўриб, рўза тутиш ва ҳилолни кўриб, ҳайитни белгилаш масаласида бутун ислом оламининг уламолари иттифоқда эмаслар. Зеро, кейинги вақтларда пайдо бўлган замонавий астрономик жиҳозлар, куюш, ой ҳисобларини тақвимлар билан юритишнинг кенг жорий бўлгани кўпчилик уламоларда замонавий тақвимларга мойиллик пайдо қилган. Масалан, Саудия мамлакатада «руъяти ҳилол»га оид ҳадиси шарифга қаттиқ амал қилиниши натижасида ҳар йили Рамазон ойининг биринчи куни, тақвимда қандай ёзилганидан қатъи назар, янги ой ҳилолини кўрган гувоҳлар сўзига биноан эълон қилинади. Натижада бизнинг минтақамизга ўхшаган кўплаб тақвимга биноан ойни белгиловчи мусулмонлар диёрларида баъзан Саудия билан бир хил эмас, балки бошқа-бошқа кунларда рўзани бошлаш ёки ҳайитни эълон қилиш ҳоллари давом этмоқда. Ваҳоланки, ҳар бир мамлакат ўзининг иқлимига қарабҳилол кўринишини белгилаб, ўзининг ҳисоб-китоби бўйича рўза ва ҳайит кунларини белгилаши жоиз экани «Бадое ас-саное» китобида келтирилган.

528-ФАТВО

Рамазон ҳилолини кўриб, 29 кун рўза тутган бир шаҳар аҳлига бир гуруҳ кишилар келиб, фалон шаҳарнинг аҳолиси ҳилолни сизлардан бир кун олдин кўришибди, шунга кўра, бугун рўзанинг 30-куни, деб айтсалар, уларнинг тапига амал қилинмайди. Зеро, ҳилолни уларнинг ўзлари кўрган эмас, балки, бошқаларнинг кўрганини нақл қилдилар.

«Қозихон», «Оламгирия»

529-ФАТВО

Рамазон ҳилолини кўрмасдан рўзани бошлаб, 28-куни Шаввол ҳилолини кўриб қолган кишилар, Шаъ-бон ойи ҳилолини кўриб, 30 кун ҳисоблаган бўлсалар, бир кун қазо тутадилар. Борди-ю, 29-куни Шаввол ҳилолини кўриб қолсалар, қазо лозим эмас. Аммо Шаъбон ҳилолини кўрмасдан, уни 30 кун ҳисоблаб, рўзани бошлаган бўлсалар, икки кун қазо тутадилар.

«Хулоса», «Оламгирия»

530-ФАТВО

Ҳилолни кўрган ҳолда Рамазон ойдан 29 кун тутиб, ҳайит эълон қилган шаҳар аҳли ичида касаллиги туфайли рўза тутмаган киши бўлса, у ҳам 29 кун қазо тутади. Борди-ю, у шаҳар аҳлининг 29 кун рўза тутганидан беҳабар бўлса, 30 кун қазосини тутаверади.

«Оламгирия», «Муҳит»

Изоҳ:

Рамазон ойи тақвим бўйича 30 кун бўлса-да, Шаъбон ойи охирида Рамазон рўзаси бир кун кейин бошланади. Шу сабабли Рамазон баъзан 29 кунга қисқаради. Шундай узр сабабли тутилмаган бир куннинг қазоси тутилмайди. Шунингдек, Рамазоннинг охирида Шаввол ҳилоли олдинроқ кўриниб қолса ҳам рўза тўхтатилади, тутилмай қолган кун қазоси тутилмайди. Шунинг учун баъзи йилларда рўза 28 кун тугилади.

531-ФАТВО

Рўзадорлиги эсида йўқ киши бирор овқат еб кўйса ё ичимлик ёки дори ичиб қўйса ёхуд жинсий алоқа қилиб қўйса, рўзаси очилмайди. Аммо шу ишлардан бирортасини қасддан қилса, рўзаси очилади. Кейин у ҳар бир куннинг қазоси билан бирга каффорат сифатида муттасил равишда 60 кун рўза тутиб беради ёки 60 та оч киши (мискин) қорнини тўйғизади. Рўзадор аёлини жинсий алоқага мажбурлаган бўлса, ўзи 60 кун каффорат, аёли бир кун қазо рўзасини тутадилар. Аёли розилик берган бўлса, у ҳам 60 кун каффорат рўзасини тутади.

«Оламгирия», «Ҳидоя»

532-ФАТВО

Ғизо учун ейладиган ёки дори сифатида истеъмол қилинадиган нарсаларни ғизо ва дори нияти билан қасддан истеъмол қилса, ҳам қазо, ҳам каффорат вожиб бўлади. Аммо мазкур нарсаларни бошқа ният, бошқа мақсадда истеъмол қилса, кунига-кун қазо рўзасини тутади. Лекин каффорат лозим эмас. Ҳайвон гўшти ёки ёғини хомича еса ҳам рўза очилади.

«Оламгирия», «Хизонатул-муфтин»

533-ФАТВО

Дарахт барглари ичида ток барги каби янги униб чиққан пайтида ёки ҳар доим ейладиганлари бор. Ўшалардан еб қўйса, ҳам қазо, ҳам каффорат вожиб бўлади. Агар одатда ейилмайдиган дарахт ёки гиёҳ баргларидан еса, рўзаси очилади. Лекин рўза қазосини тутади, каффорат лозим эмас.

«ал-Баҳр», «Оламгирия», «Табйин»

534-ФАТВО

Узумнингбир дона уруғини чайнаб ютса, ҳам қазо, ҳам каффорат вожиб бўлади. Чайнамай ютса, фақат қазо вожиб бўлади.

«Оламгирия», «Заҳирия»

535-ФАТВО

Туз еса, фақат қазо вожиб бўлади. Аммо туз еб юриш одати бор одам бўлса, ҳам қазо, ҳам каффорат вожибдир. Лекин туз еган рўзадорга ҳам қазо, ҳам каффорат вожиб бўлади, деган фатволар ҳам бор. Бинобарин, бунда эҳтиёткорлик лозим бўлади.

«Оламгирия», «Табйин», «Хулоса», «Шарҳи Ниқоя»

536-ФАТВО

Рўзадорлиги эсида йўқ овқатланаётган кишини кўриб қолган одам қарайди - агар у кечгача рўзасини бемалол етказадиган кишидек туюлса, рўзани эслатади. Акс ҳолда макруҳ иш қилган бўлади. Борди-р, у кекса одам бўлиб, чамасида кечгача рўзасини етказа олмайдиган бўлса,

рўзани эслатмаслиги жоиз.

«Оламгирия», «Заҳирия»

537-ФАТВО

Бировнинг мажбур қилиши сабабли ёки рўзалиги эсида бўла туриб, эҳтиётсизлик билан (хатаан) рўзасини очиб қўйса, қазонинг ўзи вожиб, каффорат лозим эмас.

«Оламгирия», «Қозихон», «Мухтасар»

Изоҳ:

Эҳтиётсизлик, деганда, масалан, таҳорат ёки ғул қилаётганда томоғидан сув ўтиб кетиши кабилар тушунилади. Агар рўзадорлиги эсида йўқ бўлса, рўзаси очилмайди.

538-ФАТВО

Кундузи ухлаётган рўзадор уйқусираб, сув ичиб қўйса, рўзаси очилади. Каффоратсиз, фақат қазосини тутибберади.

«Оламгирия», «Қозихон»

539-ФАТВО

Одатда ейилмайдиган - тош, тупроқ, данак, пахта, ҳашак, қоғоз каби нарсаларни ютиб юборса, рўзаси очилади. Лекин каффоратсиз, фақат қазосини тутиб беради.

«Оламгирия», «Табйин», «Хулоса»

540-ФАТВО

Тишлари орасида қолган таом қолдиқларини ютса, улар нўхотдан катта бўлмаса, рўзаси очилмайди. Аммо опидан ташқарига чиқариб, сўнгра қайта оғзига солиб ютса, нўхотдан кичик бўлса ҳам рўзаси очилади. Каффорат вожиб бўлиш-бўлмаслигида ихтилоfli фатволар мавжуд. Вожиб бўлмаслигига Абул-лайс Самарқандий (рх.)дан ривоят бор.

«Оламгирия», «Хулоса»

541-ФАТВО

Тиш орасидаги бир дона кунжутни ютиб юборса, кичик бўлгани учун рўзаси очилмайди. Аммо уни оғзидан чиқариб, сўнгра яна қайта оғзига солиб ютса, рўза очилади. Каффорат вожиб бўлиш-бўлмаслигида ихтилоф бор. Агар тиш орасидаги бир дона кунжутни чайнаса, рўзаси очилмайди. Лекин чайнаб ютганида томоғида унинг мазасини сезса, рўзаси очилади. Бошқа ҳар қандай таом, дон ёки бошқа чайналган кичик нарсалар шу қоидага қиёс қилинаверади.

«Оламгирия», «Мухтасар», «Қозихон», «Фатҳул-Қадир»

542-ФАТВО

Оғиз сўлагини ташқарига чиқармай ютса рўзаси очилмайди. Ташқарига чиқариб олиб, сўнгра қайта оғзига солиб ютса, рўзаси очилади.

«Оламгирия», «Заҳирия»

543-ФАТВО

Оғзини сув билан чайгандан кейин қолган сув юқини оғиз сўлагига-қўшиб ютиб юборса, шунингдек, димоғига келган бурун суюклигини томоғига тортиб юборса, рўзаси очилмайди.

«Оламгирия», «Мухит»

544-ФАТВО

Қонни ютиб юборса, каффоратсиз қазонинг ўзини тутди. Тишларнинг милкидан чиққан

қонни сўлак билан қўшиб ютиб юборса, қон билан сўлақдан қайси бири ортиқеки кам миқдорда бўлишига қаралади. Агар қон ортиқ бўлса ёки сўлак билан баробар бўлса, рўза очилади. Борди-ю, сўлак ортиқбўлса, очилмайди.

«Оламгирия», «Заҳирия»

545-ФАТВО

Газлама тўқувчиси иш жараёнида бўялган ип толаларини оғзига солганида кўкми, қизилми, сариқми, бошқа рангми оғзига юқиб, сўлақларига аралашиб томоғидан ўтиб кетса, рўзаси очилади.

«Оламгирия», «Хулоса»

546-ФАТВО

Томоғига чанг, тутун, пашша, чивин каби нарсалар кирса рўзаси очилмайди. Шунингдек, эҳтилом билан ҳам рўза очилмайди.

«Мухтасар», «Оламгирия», «Изоҳ ал-Кирмоний»

547-ФАТВО

Бир-икки томчи кўз ёши ёки юзидан оққан тер оғзига кириб, томоғидан ўтиб кетса, рўзаси очилмайди. Аммо бу миқдордан зиёд бўлиб, оғзида кўпгина шўрликни сезса рўзаси очилади.

«Оламгирия», «Хулоса»

548-ФАТВО

Баданнинг табиий тешикчаларидан (икки махраждан бошқа кирган мой, сув каби нарсалар билан рўза очилмайди. Кўзига дори томизганда гарчи томоғида унинг мазаси билинса ҳам рўза очилмайди.

«Оламгирия», «ан-Наҳр»

549-ФАТВО

Оғзи тўла қусса, каффоратсиз қазонинг ўзини тутиб беради. Борди-ю, уни қайтаришга кучи етмайдиган даражада куч билан келса, рўза очилмайди.

«Мухтасар», «ан-Наҳр»

550-ФАТВО

Хўкна қилдириш, бурун билан дорини димоққа тортиб ютиш, қулоққа ёғтомизиш кабилар билан рўза очилади ва каффоратсиз қазо вожиб бўлади. Агар қулоғига сув кириб кетса, рўзаси очилмайди.

«Оламгирия», «Мухит», «Ҳидоя»

551-ФАТВО

Гўштни ипга боғлаб туриб ютиб, дарҳол қайтариб тортиб олса, рўза очилмайди. Бир чўпнинг учини томоғидан ўтказса-ю, иккинчи учини қўлида ушлаб турган бўлса, сўнг қайта тортиб чиқарса, рўза очилмайди. Аммо чўп томоқдан ўтиб, ичида қолиб кетса рўза очилади.

«Оламгирия», «Бадое», «Хулоса»

552-ФАТВО

Сув билан истинжо қилаётганида эҳтиёткорлик лозим бўлади. Акс ҳолда остидан сув кириб, рўзасининг очилиб кетишига сабаб бўлиши мумкин.

«Оламгирия», «ал-Баҳр»

553-ФАТВО

Оқ сақични чайнаб, сўлагини ютса ҳам рўзаси очилмайди, лекин макруҳ саналади. Қора сақични чайнаб, сўлагини ютса, рўзаси очилади.

«Оламгирия», «Қозихон», «Муҳит»

Изоҳ:

Олдинги вақтларда оқ сақич таркибига ҳеч қандай ширинлик маҳсулотлари қўшилмас эди. Шунинг учун уни чайнаганда ҳеч нарса ажралиб чиқмас эди. Ҳозирги оқ сақичлар (жвачкалар) таркибида турли хил ширинлик моддалари мавжуд. Шунинг учун ҳозирги сақичларни чайнаб, тупугини ютса, рўзаси очилади. Бемаза қора сақичлар ҳозирда чайналмайди.

554-ФАТВО

Узрсиз таом тузини тотиб кўриш, бозордан мева сотиб олаётганда танлаш учун тотиб кўриш макруҳ ишлардандир. Узрли бўлса, макруҳ эмас. Масалан, эрининг хулқи ёмонлигидан таомнинг тузини тотиб кўришга мажбур бўлса, хўжайиннинг урушишидан кўрқиб, бозор меваларини тотиб кўриб харид қилса, макруҳ эмас. Шунингдек, ёш болага овқатни чайнаб берадиган одам йўқлигидан рўзадор бўла туриб, ўзи чайнаб бериши узр ҳисоблангани учун макруҳ саналмайди.

«Оламгирия», «ан-Наҳр ал-фоиқ»

555-ФАТВО

Рўзадор одамнинг кундуз куни (беузр) чўмилиши, бошидан сув қуйиши, сувга тушиб ўтириши, хўл кийимга ўралиб олиши айрим уламолар наздида макруҳ саналган. Абу Юсуф (рх.) эса, бу каби ишлар макруҳ эмас, деб фатво берган.

«Оламгирия», «Муҳит»

556-ФАТВО

Саҳарлик қилиш мустаҳаб амаллардандир. Унинг вақтитуннинголтинчи қисми ҳисобланади. Ифторликни шом намозидан олдин, вақт кириши билан қилиш, саҳарликни эса, охириги вақтигача давом эттириш мустаҳабдир. Ифторликдвосини ўқиб, эртаси кун рўзаси учун ҳам ният қилиб қўйиш суннат амаллардандир.

«Оламгирия», «ас-Сирож», «Меърож»

557-ФАТВО

Икки ҳайит кунлари, ташриқ кунлари (қурбон ҳайити арафасидан бошлаб 5 кун давомида) нафл рўза тутиш макруҳдир. Рўза ҳайитидан кейин олти кун шаввол ойида рўза тутиш мустаҳаб амаллардандир. Лекин пайдар-пай эмас, балки ҳар ҳафтада икки кундан тутиш лозим бўлади.

«Оламгирия», «Заҳирия»

558-ФАТВО

Бир йилнинг барча кунларида, ҳатто тақиқланган кунларида ҳам қолдирмай рўза тутиш макруҳдир. Аммо тақиқланган кунлари тутмай, қолган кунлари тутса макруҳ эмас. Шунингдек, ифторлик қилмасдан бир неча кун нафл рўза тутиш ҳам макруҳдир. Нафл рўзанинг энг афзали бир кун тутиб, бир кун тутмасликдир.

«Оламгирия», «Хулоса»

559-ФАТВО

Атайлаб эмас, балки, одатда тутиб юрган кунлари давомига тўғри келиб қолса, шанба, якшанба, наврўз, меҳржон кунлари нафл рўза тутишнинг кароҳати йўқ.

«Оламгирия», «Заҳирия», «Муҳит»

560-ФАТВО

Нафл рўзани аёл киши эридан берухсат тутиши жоиз эмас. Мардикор рўза тутса, ишга зарари тегадиган бўлса, хўжайиндан рухсат олиб тутиши лозим бўлади.

«Оламгирия», «Муҳит»

561-ФАТВО

Мусофир рамазон рўзасини тутмай, сафардан қайтгач, кунига-кун қазо тутиб беришига рухсат этилган. Лекин рўза тутса қийналмайдиган бўлса, яна ҳамроҳлари ҳам рўзадор бўлишса, у ҳам рўза тутгани афзал. Аммо овқатланиш харажатлари ўртада шериклик бўлса-ю, ҳамроҳлари рўза тутмай, кундузлари овқатланишадиган бўлса, у ҳам рўза тутмагани афзал.

«Оламгирия», «Заҳирия»

562-ФАТВО

Мусофир рўзадор ҳолида ватанига қайтиб келса ёки бошқа шаҳарда 15 кундан ортиқтуришни ният қилса, қуёш ботгунга қадар рўзасини очмай туради. Агар очиб юборса, макруҳ ва ўша куннинг қазоси ҳам вожиб бўлади. Муқим киши кундузи сафарга чиқадиган бўлса, шу куни рўза тутиши лозим. Агар рўзасини очиб юборса каффоратсиз қазо вожиб бўлади.

«Оламгирия», «Мухтасар», «Қозихон»

563-ФАТВО

Рамазон ойида тутолмай қолган қазо рўзалари зиммасида туриб, нафл рўза тутиши макруҳ эмас.

«Оламгирия», «Меърож»

564-ФАТВО

Агар қасддан рўза тутмаган куни ногоҳ хизмат сафарига чиқиб кетган бўлса каффорат зиммасидан соқит бўлмайди. Зеро, сафар кейин маълум бўлди.

«Оламгирия», «Муҳит»

565-ФАТВО

Бемор киши ҳалок бўлишидан ёки касали кучайиб кетишидан қўрқса, рўза тутмаслиги мумкин. Кейин қазосини тутиб беради. Ҳатто соғлом ҳолатдаги одам ҳам агар рўза тутса касал бўлиб қолишини билса, тутмаслиги жоиз.

«Оламгирия», «Муҳит», «Мухтасар», «Табйин»

566-ФАТВО

Ҳомиладор, бола эмизадиган аёл, ҳайз ва нифосдаги аёллар рўза тутмайдилар. Лекин кейин қазосини тутадилар. Агар аёл одати бўйича ҳайзи келадиган куни қасддан рўза тутмаса ва ўша куни ҳайзи келмаса ҳам қазо, ҳам каффорат вожиб бўлади.

«Оламгирия», «Заҳирия»

567-ФАТВО

Агар рўза тутса, очлик ва ташналикдан ҳалок бўлиши ёки ақлдан озишининг хавфи бўлса, шунингдек, ҳавонинг юқори ҳароратида қурилиш ишларида хизмат қилишликка подшоҳлик томонидан буюрилган бўлса ва бундай шароитда рўза тутиш ҳалокатга ёки ақлдан озишликка олиб келиши мумкин бўлса, буларнинг ҳар бири рўза тутмасликка узр бўлади. Кейин

каффоратсиз қазосини тутиб берилаверади.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир»

568-ФАТВО

Шайхи фоний саналувчи эркак ва аёллар рўза тутмасдан ҳар бир кун учун бир мискин таоми миқдорида фидя тўлаб қўядилар. «Шайхи фоний» деб, кундан-кунга жисмонан заифлашиб бораётган кексаларга айтилади. Фидяни рамазон ойининг бошида ёки охирида бериш мумкин.

«Оламгирия», «Ҳидоя», «ал-Баҳр»

569-ФАТВО

Касаллик ёки сафар туфайли рўза тутмай юрган киши соғаймай ёки уйга қайтмай туриб-вафот этиб қолса, зиммасидан қазо соқит бўлади. Лекин шунда ҳам ўлими олдидан меросхўрларига фидя беришни васият қилган бўлса, уни ижро этиш жоиз. Қолдирган меросининг учдан бири ҳисобидан фидя ажратилади. Аммо касал соғайгандан кейин ёки мусофир уйига қайтгандан кейин қазо қилган рўза кунлари миқдорича яшаса, қазоларини ўзи тутуди. Агар тутмасдан ўша миқдордаги кунларни ўтказиб юборгандан кейин ўлим тўшагида ётиб қолса, фидя беришни меросхўрларига васият қилиб қўйиши вожибдир. Фидя ҳар бир кун учун 2 кг бугдой ёки 4 кг арпа ёки уларнинг қиймати миқдоридаги пул маблағи. Агар васият қилмаган бўлса-ю, варасалар ўзларича фидя берсалар ҳам жоиз. Аммо вожиб эмас. Фидя ўрнига бошқаларнинг рўза тутиб бериши жоиз эмас.

«Оламгирия», «Бадое», «Ҳидоя», «Қозихон»

570-ФАТВО

Нафл рўзани ҳам узрсиз очиб юбориш жоиз эмас. Меҳмонга бориш, мезбон бўлиш кабилар узр ҳисобланади. Агар меҳмондорчилик қилинаётган жойда ҳеч ким ранжиб қолмайдиган бўлса, нафл рўзасини очмагани маъқул. Акс ҳолда рўзани очиб кейин қазосини тутиб бераверади. Имом Ҳалвоний (р.х.) сўзига кўра, кейин қазосини тутиб бера олишига кўзи етмаса, рўзасини очмайди. Яна бу гапларга завол вақтигача бўлсагина амал қилинади. Аммо заволдан кейин бўлса, катта узр бўлмагунича очмайди. Масалан, агар очмаса, ота-онанинг норози бўлиб қолишларига сабаб бўлса.

«Оламгирия», «Кофий», «Муҳит», «Шарҳи Виқоя»

571-ФАТВО

Рўза тутса намозни тик туриб ўқишга кучи етмайди, ўтириб ўқишга мажбур бўлади. Рўза тутмаса, намозни тик туриб ўқишга қодир. Бундай одам рўза тутиб, намозни ўтириб ўқийверади. Шундай қилганда ҳар икки ибодатни бажарган бўлади.

«Баззозия»

572-ФАТВО

Мусофир рўза тутмаган ҳолда уйига қайтса, то қуёш ботгунга қадар овқатланмай туриши вожиб. Шунингдек, ҳайздан кундузи пок бўлган аёл, шак куни рўза тутмай турганда рўзанинг биринчи куни экани аниқланиб қолган, эҳтиётсизлик билан рўзаси очилиб кетган, мажбурий равишда рўзаси очилган кишилар рўзам очилди-ку, деб овқатланавермасдан ифторлик вақтигача худди рўзадорлардек ўзларини еб-ичиш ва жинсий алоқадан тийиб туришлари вожибдир.

«Оламгирия», «Хулоса», «Фатҳул-Қадир»

573-ФАТВО

Ҳайз ва нифосдаги аёллар, бемор ва мусофирлар ўзларини рўздорлардек кўрсатиб, рўза тутмаганликларини одамлардан сир тутишлари лозим эмас.

«Оламгирия», «Хулоса»

574-ФАТВО

Нафл рўзани тутишга киришиш билан уни очиб юбормасдан қуёш ботгунга қадар етказишлик вожиб бўлади. Агар ўз ихтиёри ёки бошқа сабаб билан рўзаси очилиб кетса, қазосини тутиб бериши вожибдур. Масалан, нафл рўза тутган аёл кундузи ҳайз кўриб қолса, рўзаси очилиб кетгани учун ўша куннинг қазоси ҳам вожиб бўлади.

«Оламгирия», «Ҳидоя», «Ниҳоя»

575-ФАТВО

Қазо рўза тутишнинг ниятини тонг отгандан кейин қилса, дуруст эмас. Лекин нафл рўза деб ният қилса, имом Насафий (рх.) сўзларига кўра, жоиз. Агар шундай ният қилгандан кейин рўзасини очиб юборса, қазосини тутиб бериши вожибдир.

«Оламгирия», «Хулоса»

576-ФАТВО

ҲазратАли (рз.)нинг«Рўзангизнингбиринчи куни қурбонлик қиладиган кунингиздир», деган сўзлари хусусида фуқоҳоларимиз шундай хулоса қилганлар. Масалан, «Оламгирия»да қурбон ҳайити рамазон ойинингбиринчи кунига қараббелгиланмайди. Яъни, пайшанба куни рўза тутилган бўлса, қурбон ҳайитининг арафа куни ҳам пайшанба кунига тўғри келиб қолса, то аниқланмагунча шу куни қурбонлик қилиш жоиз эмас. Зеро, Ҳазрат Али (рз.)нинг мазкур сўзлари ўша йилнинг ўзига хос бўлиб, абадийликни касб этмаслиги мумкин, дейилган. Худди шу маъно «Қозихон», «Баззозия» китобларида ҳам таъкидланган. Демак, обдон аниқланмагунча рўза билан қурбонлик куни бир кунга тўғри келади, деган гапга амал қилиш жоиз эмас экан. Айрим йилларда тасодифан тўғри келиб қолиши мумкин. Лекин ҳар йили эмас.

«Оламгирия», «Қозихон», «Баззозия»

577-ФАТВО

Адо этилиши фарз қилинган рўзалар ўн уч хилдир. Улардан еттитаси кун ора эмас, пайдар-пай тутилиши вожиб. Улар рамазон рўзаси, хун каффорати, «зиҳор» каффорати, қасам каффорати, рамазон рўзаси каффорати, муайян назр ва муайян қасам рўзалари. Олти хил рўзада пайдар-пай тутиш вожиб эмас. Улар - рамазон рўзасининг қазоси, ҳаж ибодатидаги «мутъа» рўзаси, ҳажда сочини муайян вақтидан олдин олдиригани учун тутиладиган рўза, ҳажда ов қилиб қўйгани учун тутиладиган рўза, мутлақ (тайинсиз) назр рўзаси ва қасам рўзаси. Рамазон ойида қазо бўлган рўза кунларини пайдар-пай тутиш-тутмаслиги ихтиёрий бўлса-да, пайдар-пай тутгани яхши. Бунда зиммасидаги қарзини тезроқ адо этган бўлади.

«Оламгирия», «ал-Баҳр», «ас-Сирож»

578-ФАТВО

Лайлатул-қадр кечаси Абу Ҳанифа (рх.) наздида рамазон ойида кечади. Лекин муайян бир кечада эмас. Баъзан олдин, баъзан кейинроқкелаверади. Абу Юсуф билан Имом Муҳаммад (рх.)лар наздида ҳар йили муайян бир кечада келади. Лайлатул-қадр кечасини топиб, ундан баҳраманд бўлишга ҳаракат қилиш мустаҳаб амаллардандир.

«Оламгирия», «Меърож», «Фатҳул-Қадир»

Изоҳ:

Имом Бағавий ўзининг тафсирида ёзишига кўра, Рамазон ойининг нечанчи кечаси Лаилатул-қадр экани Аллоҳ ва Расули томонидан сир тутилган. Лекин саҳобалар Расул

(а.с.)дан уни аниқлаб беришларини сўрайверганларидан кейин дастлаб ойнинг учинчи ўн кунлигида, деб, кейинроқ тоқ кечаларидан излаш кераклигини айтганлар. Охири бу муборак кечанинг аломатларини айтганларидан сўнг 27-кеча деган хулосага келганлар.

579-ФАТВО

Рамазон ойи тугаб, ҳайит кунининг тонғи ёришиши билан фитр садақасини бериш вожиб бўлади. У икки кг буғдой ёки майиз ёки 4 кг хурмо ёки арпа деб белгиланган. Фитр садақаси закот нисоби миқдорида бойлиги бўлган муслмонлар зиммасига вожибдир. Бунда закотдаги каби бойлигининг ўсиб туриши (нумувв) шарт эмас. Демак, нисобга эга, лекин закот бериш вожиб бўлмаган кишилар ҳам фитр садақасини беришлари керак. Уни ўз ҳисобидан ва балоғатга етмаган фақир болалари номидан беради. Хотини, катта ёшдаги болалари ва бой фарзандлари учун бермайди. Балки улар ўзи беради. Фитр садақа-сини берувчи одам садақа қабул қилмайди, зиммасига қурбонлик ва яқин қариндошларининг нафақаси ҳам вожиб бўлади. Фитр садақасини ҳайит кунини бера олмаган одамнинг зиммасидан у соқит бўлмайди, балки кейинроқ бўлса ҳам адо этади.

«Мухтасарул -виқоя»

ҲАЖ ВА УМРАГА ДОИР ФАТВОЛАР

580-ФАТВО

Ҳаж ибодати ақли расо, балоғат ёшидаги соғлом мусулмон киши зиммасига йўлга қодир бўлса, умрида бир марта адо этиш фарздир. Бориб-келишга ҳар томонлама қодир бўлиши билан ўша йили бориши вожиб бўлади. Имом Муҳаммад (р.х.) наздида ўша йили бориши шарт эмас. Умрининг охиригача борса кифоя. Лекин вақтида, тезроқборгани яхши. Бошқа фуқаҳолар наздида қодир бўлган йили бормасдан тахирга ташласа, гуноҳкор бўлади. Хусусан, соғлиғи давом этишидан умиди оз бўлган киши кечиктирмагани авло. Кечиктириб қилган ҳажжи ҳам ҳисобга ўтади. Қодир бўлган йиллари бормасдан кечиктириб юрганда вафот этса, дунёдан гуноҳкор ҳолда кетган бўлади.

Ҳажнинг фарз бўлиши шартларидан бири — улов билан озиқ-овқатга қодир бўлишидир. Шунингдек, оила аъзолари учун бориб келгунига қадар етадиган нафақага ҳам қодир эканлигидир. Нафақа ўртача миқдорда бўлиши назарда тутилган. Қўлидаги маблағи ҳажга етарли, лекин уйланиш нияти ҳам бўлса, уйланишни кейинга қўйиб, ҳажга бориши лозим.

«Оламгирия», «Табйин», «Мухтасар», «Хизона»

581-ФАТВО

Яшаётган уйини сотиб, арзонроқ уй сотиб олса, ортган пули ҳаж сафари харажатига етадиган бўлса, уйни сотиши лозим бўлмайди. Шунингдек, ҳовлисидаги ортиқча уйларни сотиб, пулига ҳажга бориши лозим эмас. Агар ўзи шуни хоҳлаб, сотиб ҳажга борса, бу ҳам авлодир.

«Оламгирия», «Қозихон», «Изоҳ»

582-ФАТВО

Соғлиқ ҳам ҳажнинг фарз бўлиши учун шарт қилинган. Сурункали касалга чалинган, кўзи ожиз, фалаж, икки оёғи кесилган каби кишиларга ҳаж вожиб эмас. Уларни бошқа одамлар ҳаж қилдириб қўйишлари ҳам вожиб эмас, оғир касал бўлса, ҳажжи бадалга васият қилиши ҳам лозим эмас. Шунингдек, катта ёшли нотавон кишилар, беморларга ҳам ҳаж лозим эмас. Бу Абу Ҳанифа, Абу Юсуф, Муҳаммад (р.х.)лардан қилинган ривоят. Охирги икки имомдан яна мазкур узрли кишиларга ҳам ҳаж қилиш вожиб, деган ривоят ҳам бор. Агар улар бировларга ҳаж қилдирсалар жоиз, башарти ўша ожизлик давом этиб турса. Борди-ю, ожизлик кетиб, қудрат ҳосил бўлса, ўзлари қайтадан ҳаж қилишлари вожиб.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир»

583-ФАТВО

Йўлга қодир, соғлом одам ҳажга бормай юрганида ногоҳ сурункали касалга ёки фалажга айланиб қолса, харажатини тўлаб, ҳажжи бадал қилдириши лозим. Агар узрли, нотавон бемор кишилар қийинчиликка қарамай ўзлари ҳажни адо этсалар, ҳажлари ҳисобга ўтади. Соғайганларидан кейин қайтадан ҳаж қилишлари лозим эмас.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир»

584-ФАТВО

Юрти билан Макка шаҳри ўртасидаги сафар масофаси (90-100 км) билан тенг ёки ортиқбўлса аёл кишига ҳажга бирга бориб келадиган маҳрам бўлиши шарт қилинган. Маҳрам - эри ёки ўрталарида никоҳ раво бўлмайдиган эркак қариндошларидан бири. Қариндошлиги насаб ё эмиқдошлик ёки қудачилик жиҳатидан бўлиши мумкин. Мусулмон бўлиши шарт эмас. Оқил, болиғ, ишончли бўлса кифоя. Никоҳ фарқига бормайдиган мажусий маҳрамликка ярамайди.

«Оламгирия», «Хулоса», «Қозихон», «Муҳит»

585-ФАТВО

Маҳрам бўлиб ҳажга ҳамроҳ сифатида бориб келувчи кишининг овқат ва йўл харажатлари аёлнинг зиммасидадир. Аёл кишида йўлга қодирлик ва маҳрам мавжуд бўлса, эрининг рухсатисиз ҳам фарз саналувчи ҳажга бориши жоиз. Аммо нафл саналувчи ҳаж сафарига эрининг рухсатисиз бориши жоиз эмас. Маҳрам топилмагани учун эрга тегиб, уни олиб кетиши вожиб эмас.

«Оламгирия», «Қозихон»

586-ФАТВО

Аёл кишига қўйилган шартлардан яна бири - иддада ўтирган аёллардан бўлмаслигидир. Иддаси эри ўлгани ёки талоқ қилингани сабабли бўлишининг фарқи йўқ. Агар ҳажнинг йўлида эри ўлиб ёки талоқ билан идда ўтиришга тўғри келиб қолса, етган жойидаги шаҳардан иддаси тугагунча чиқмаслиги лозим.

«Оламгирия», «Қозихон»

587-ФАТВО

Ҳажни адо этиш учун ҳам учта шарт мавжуд. Улар — эҳром, макон ва замон. Ҳажнинг рукнлари (фарзлари) — Арафотда бўлиш, «тавофи зиёрат» (Каъба тавофи) ва эҳромга ният билан кириш. Вожиблари - Муздалифада туриш, Сафо билан Марва орасида (етти бор) юриш, шайтонга тош отиш, тавофи садр ва соч олдириш ёки қисқартириш. Суннатлари — тавофи қудум, унда ёки фарз тавофида «рамл» (керилиб юриш), икки кўк мил орасида шитоб юриш, Минода тунаш (наҳр кунлари), Минодан Арафотга қўёш чиққандан кейин жўнаш, Муздалифадан Минога тонг отмасдан бурун жўнаш, Муздалифада тунаш, учта тош отиладиган жамаротларда белгиланган тартибда тош отиш ҳам суннат амаллардандир.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир», «Мухтасар», «ал-Баҳр»

588-ФАТВО

Ҳажнинг одоблари — ҳажга отланган одам аввало қарзларини адо этиб қўйсин. Ҳажга бориш хусусида ақлли, доно кишиларга маслаҳатсолсин. Истихора қилса янада яхши. Сўнгра тавба-тазарру билан ниятни холис қилсин. Бировнинг омонати бўлса, эгасига топширсин. Розиризолик сўрасин. Намоз ва рўзаларини қазоси бўлса, адо этсин. Хато ва камчиликлари учун надомат чекиб, қайта такрорламасликка азму қарор қилсин. Фахрланиш, риёкорлик, мақтанишдан сақлансин. Гарчи ҳаромдан топилган пул билан ҳаж қилса ҳам ҳажнинг фарзи зиммасидан соқит бўлса-да, лекин ҳалолдан йиққан пулига ҳажга боришга ҳаракат қилсин. Ўзининг пулидан шубҳаси бўлса, бировдан қарз олиб ҳаж қилсин ва ўз пулини қарзига тўласин. Ҳажда тижорат билан ҳам шуғулланса, савоби камайиб қолмайди. Лекин тижоратни аралаштирмагани авло.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир», «Қозихон»

589-ФАТВО

Ҳажда модомики, эҳромда экан, беҳуда, фаҳш сўзлардан, фисқу фужур ишлардан, жанжалу низолардан, ов қилишдан, хушбўй нарсалар сепиш, тирноқ олиш, юзини ёпиш, бош кийим кийиш, бошни шампун билан ювиш, соч олдириш ёки қисқартириш, тикилган кийим, салла кийиш, пояфзал кийиб юриш кабилардан сақланиш вожибдир. Чўмилиш, салқин жойда дам олиш, белига ҳамён боғлаш каби ишлар жоиз.

«Мухтасарул - Виқоя»

590-ФАТВО

Ота-онадан бири розилик бермаса ҳам ҳажга бориш макруҳдир. Аммо улар фарзанднинг хизматиға муҳтож бўлмасалар, ҳажга боришнинг зарари йўқ. Ота-она йўқлигида бобо ва момолар уларнинг ҳукмидадирлар. Шунингдек, нафақасига муҳтож хотини, болалари, қариндошлари унинг ҳажга боришини ёқтирмасалар ҳам, бориб-келгунича моддий томондан қийналиб қолмасликларига акли етса, ҳажга равона бўлиши жоиз. Ота соқоли чиқмаган ўғлини ҳажга юборишга рози бўлмаслиги мумкин. Аммо фарз бўлган ҳажнинг адоси ота итоатидан авло. Отаға итоат қилиш нафл бўлган ҳаждан авлодир.

«Оламгирия», «Муҳит»

591-ФАТВО

Мийқотлардан фақат эҳром билан ўтилади. Мийқотға яинлашмасдан олдин эҳромға кириш жоиз. Фақат тақиқланган ишларни қилмаслик шарт бўлади. Агар бу қўлидан келмайдиган бўлса, Мийқотға яқинлашганда эҳромға киргани авло.

«Оламгирия», «Жавҳара»

592-ФАТВО

Мийқотдан узоқроқ бошқа жойдан ўтишға тўғри келиб қолса, унинг тўғрисиға келган жойдан бошлаб эҳромға кириш жоиздир. Денгиз орқали Маккаға борувчи ҳожилар ҳам Мийқот баробарига келганларида эҳромға киришлари лозим. Агар икки Мийқот оралиғидан ўтишға тўғри келса, Маккадан узоқроғи баробарига келганда эҳромға киргани авлодир.

«Оламгирия», «Муҳит», «ас-Сирож»

593-ФАТВО

Маккалик ҳожиларнинг ҳаж учун Мийқоти Каъбанинг ҳарамидир. Умра учун эса ҳарамдан ташқарида эҳромға кирилади. «Танъим» деган жой улар учун афзалдир. Бошқа мамлакатлардан Маккаға келувчилар хоҳ ибодат учун бўлсин, хоҳ бошқа иш учун бўлсин, эҳромсиз киришлари жоиз эмас. Агар эҳромсиз кирса, зиммасига ҳаж ёки умра тушади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Ҳидоя»

594-ФАТВО

Эҳромға ният билан кириши билан «талбия» («лаббайкаллоҳумма лаббайк...») айтиши керак. «Талбия» ўрниға тасбеҳ, ҳамд, таҳлил, тамжид каби калималарни ўқиса жоиз. «Талбия»ни арабчасига яхши айтолмаса ҳам ўтаверади. Агар бошқа тилда айтса ҳам жоиз. Лекин арабчаси афзал. Ният, эҳром ва талбия бирға бўлиши шарт.

«Оламгирия», «Муҳит», «Қозихон»

595-ФАТВО

Қора тошни ўпишда икки қўл кафтларини унг-а қўйиб туриб ўпади. Ўпишда ўқиладиган махсус дуони ўқийди. Агар тошни ўпишда бировға озор бериб қўядиган бўлса, қўллари билан тошни силаб, қўлларини ўпади. Бунинг ҳам иложи бўлмаса, ҳассаға ўхшаш калтак учини узоқдан тошға теккизиб, шу жойини ўпади. Тош олдида издиҳом катта бўлиб, яқинлашишнинг иложи бўлмаса, узоқдан икки қўлининг кафт томонларини тош томон чўзиб, такбир, таҳлил, ҳамд ва салавот айтади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Фатҳул-Қадир»

596-ФАТВО

Каъба тавофини тугатгач, Иброҳим (а.с.) мақоми олдиға келиб, икки ракъат намоз ўқийди. Агар у ерда одам кўп бўлиб, ўқиш қийин бўлса, масжиднинг хоҳлаган ериға бориб ўқиши мумкин. Бу икки ракъат намоз бизнинг мазҳабимизда вожиб. Шунингучун уни масжиднинг

ташқарисида бўлса ҳам, қолдирмай ўқиб олиш керак. Унинг биринчи ракъатига «Қул ё айюҳал-кофирун» сурасини, иккинчи ракъатига «Ихлос» сурасини замсура сифатида ўқийди. Намоздан сўнг мақом ортига келиб, ҳожатларини сўраб, Аллоҳга илтижо қилади.

«Оламгирия», «Заҳирия», «Қозихон»

597-ФАТВО

Сафо билан Марва ўртасида «саъй» қилиш, яъни, етти бор юриб чиқиш тавофдан кейин ижро этилади. Агар олдин саъй қилган бўлса, тавофдан кейин такрорлайди. Сафодан Марвагача юриши бир марта, Марвадан Сафогача юриши иккинчи мартагача ўтади. Саъйни Марвадан бошласа, Сафогача юриб боргани бир мартага ўтмайди. Эҳромдан чиққандан кейин, ҳатто бир неча ойдан сўнг саъй қилса ҳам саъйи жоиз бўлади.

«Оламгирия», «Муҳит», «Заҳира»

598-ФАТВО

Сафо билан Марва ўртасида саъй қилишда бетаҳорат ёки жунуб ҳолатида бўлса ҳам саъйи дуруст ҳисобланаверади. Аслида Каъбада қилинмайдиган ҳаж амаллари (маносиклари) учун таҳорат шарт эмас. Масалан, саъй, Арафотда, Муздалифада туриш, шайтонга тош отиш кабилар Каъбадан ташқарида бажариладиган бўлгани учун таҳоратли бўлиш шарт қилинмаган.

«Оламгирия», «Шарҳут-Таҳовий»

599-ФАТВО

Каъбани тавоф қилиб турганида ёки Сафо билан Марва ўртасида юриб саъй қилаётганида намозга иқомат (такбир) айтилиб қолса, дарҳол тавоф ва саъйни тўхтатиб, намозга келади. Жаноза ўқиш учун ҳам саъйни тўхтатиб келади. Жанозадан кейин қолган саъйни давом эттиради.

«Оламгирия», «Фатҳул-Қадир»

* * *

Китобнинг учинчи қисмида ҳаж ва умрага доир фатволарнинг давоми, эмиқдошлик, никоҳ, талок, қасам, савдо-сотик, фоиз, омонат сақлаш, талон-тарож қилиш, гаровга қўйиш, кафиллик, ҳавола, ваколат, ширкат, қўшма тижорат, деҳқончилик, сувдан фойдаланиш, қўриқ ер очиш, вақф, кароҳият, ичкиликлар, ҳайвон бўғизлаш, қурбонлик, ов, топиб олинган нарсалар, бедарак кетган одам, қозилик, гувоҳлик бериш, иқрор бўлиш, даъвогарлик, сулҳ тузиш, олий жазолар, ўғрилиқ, жиҳод, жиноий ишлар, хун тўлаш, зўрлаш, васият ва бошқа турли мавзуларга доир фатволар ёзилажак, иншоаллоҳу таоло.